

Ljudmila Bokal

MALI KLEKLJARSKI SLOVAR

iz žirovskih del Tončke Stanonik

Mali klekljarski slovar
iz žirovskih del Tončke Stanonik

Ljudmila Bokal
Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik
© 2013, 2014 ZRC SAZU

Recenzenta: Janez Bogataj, Jožica Narat

Oblikovanje ovitka: Brane Vidmar
Fotografije: Mirjam Gremes, Ljudmila Bokal, Tončka Stanonik, Tatjana Trontelj, Jožica Kacin, Franc Temelj, Jasna Antolin Bokal
Grafika na naslovnici: Edo Dolinar
Prelom: Simon Atelšek

Izdal: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
zanj: Marko Snoj

Soizdajatelj: Klekljarsko društvo Polhov Gradec
zanj: Tatjana Trontelj

Založila: Založba ZRC, ZRC SAZU
zanjo: Oto Luthar
Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Tisk: Collegium Graphicum, d. o. o.
Naklada: 300 izvodov
Prva izdaja, drugi natis

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

746.21 (038)=163.6(0.034.2)

BOKAL, Ljudmila

Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik / Ljudmila Bokal ; [fotografije Mirjam Gremes ... et al.]. - 1. izd., 2. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2014

ISBN 978-961-254-650-2
271455488

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789612546502>

Ljudmila Bokal

**Mali klekljarski slovar
iz žirovskih del
Tončke Stanonik**

Ljubljana 2014

Mojima mami in atu

Vsebina

Slovaropisni uvod	7
Krajšave in označevalniki	22
Zahvala	24
Slovar	25
O avtorici	93
Iz recenzije	95

Slovaropisni uvod

1. Splošno

1.1. Tončka Stanonik, pisateljica, ki ji je blizu svet pravljic in mladinske proze, se je z motivi klekljarstva, še posebej z deloma Podobe iz čipkaste preje (Mladinska knjiga, 1996) in Lučka na klekljarskih počitnicah (Mohorjeva družba Celje, 2004), uvrstila med opisovalce domačijske tematike. Z literarizacijo klekljarskih vsebin je prva pisateljica v Sloveniji, ki je širše zajela to snov. Tako je postavila na častno mesto svojo malo Žirovsko kotlino, ki jo s tako ljubeznijo opisuje v svojih delih.

1.2. A ne samo to. Lučka na klekljarskih počitnicah je tudi delo, ki z dodatnimi poglavji na koncu drugega omenjenega dela celovito osvetli umetnost bele niti – klekljarstvo, ki se v zadnjih desetletjih zelo širi po Sloveniji. Vsakdanjemu klekljarskemu izrazju glavnih oseb v prvem delu se v naslednjih razdelkih pridružijo izrazi iz zgodovine čipke in iz razvoja klekljarstva na Slovenskem, klekljarski leksikon pa je prava zbirka izrazov, ki pokaže vse bogastvo besedja klekljarske umetnosti. Tako delo lahko jemljemo kot vzorčno za klekljarstvo. Knjiga, dopolnjena z nekaj izrazi iz drugih del iste avtorice, se potemtakem kot celota kar ponuja za leksikografsko obdelavo. Poleg tega je klekljarske izraze iz žirovskega govora mogoče navezati tudi na sosednja območja, na Idrijsko, na Selško dolino, na preostali del Poljanske doline. Avtorica Tončka Stanonik jih namreč večkrat vzporeja s svojimi žirovskimi, vsaj v tistem delu, kjer obstajajo razločki. Sklepamo lahko, da so si tam, kjer opozarjanja na primerjave med njimi ni, bolj ali manj enaki.

1.3. Če enačimo besedni zvezi strokovni in terminološki slovar, kar je v poljudni literaturi pogosto, je Mali klekljarski slovar iz žirovskih del Tončke Stanonik terminološki, saj uslovarja samosvojo stroko –

klekljanje, kateri so že pretekli strokovni pisci (Božo Račič) prisojali samoniklo izrazje. Posebno pozornost so namenili zlasti peštrim izrazom za čipke, kar je opazno tudi v obravnavanem delu. Terminološko podlago mu daje tudi to, da so razlage izrazov z nekaj pripombami potrdile klekljarske strokovnjakinje iz vseh večjih slovenskih klekljarskih središč (Idrija, Žiri, Železniki, Polhov Gradec). Če pa terminološki slovar pojmuje kot nadgradnjo strokovnih slovarjev, ki ima za izhodišče geslovník, izdelan na podlagi literature različnih avtorjev, pa pričujoči slovar postavimo terminološkim ob rob in ostajamo pri oznaki strokovni razlagalni slovar. Besedje je bilo sicer preverjeno z nekaj literature in je tako potrjeno, da zajema jedrni del klekljarskega izrazja, a še zmeraj je to slovar enega avtorja. V tem smislu ima v naslovu tudi izraz, ki nakazuje omejitve obsega.

1.4. Od tradicionalnih terminoloških slovarjev se ta slovar razlikuje tudi v navajanju citatov in osebnih besednih zvez s klekljarskega področja. Slovar je tako v bistvu avtorski, kar pomeni, da so v njem zajeti klekljarski izrazi, ki jih je v svojih delih uporabila Tončka Stanonik. S tem ni rečeno, da drugi avtorji teh izrazov ne rabijo, gre le za to, da se izbor izrazja nanaša na eno osebo. Ustaljeni klekljarski izrazi (termini) iz klasične dobe klekljarstva 50. in 60. let preteklega stoletja tako zajemajo jedrni del slovarskega besedja in so bili izbrani iz del, navedenih na koncu tega uvoda. Ob robu tem izrazom pa avtorski slovar prinaša še izraze, ki kažejo avtorčin odnos do klekljanja. Ta tipika obsega zlasti subjektivno oblikovane metafore. Primer: *ovčice*, *páličice*, *potresávati s kléklji*, *klékljarska béra*. Ravno ti izrazi, ki niso termini, so srž avtorskega slovarja in dopolnjujejo prejšnje ustaljeno izrazje. Tej značilnosti avtorskega slovarja se pridružuje še druga, ki prvemu okviru doda poglobljeno osebno noto, ponazarja pa se z navajanjem citatov ob posameznih klekljarskih izrazih. Z njimi se dokazuje in potrjuje raba posameznih slovarskih iztočnic. Še posebej se citiranost izkaže ob besedah iz zgoraj omenjenega osebno izbranega nestandardnega območja izrazov. Glede na to, da izseki besedil razodevajo identiteto avtorskega ustvarjanja, je smiselno, da je citatno sobesedilo jasnejše, zato so citati daljši.

1.5. Avtorica Tončka Stanonik je kot praktično izobrazena jezikoslovka začutila večplastnost v svojih delih uporabljenih besed, saj je v razdelku Opombe v knjigi Podobe iz čipkaste preje o eni plasti »svojih« izrazov tako zapisala: »Pojasnjujem pa take, ki jih v Slovarju /v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, op. L. B./ nisem našla ali pa se njihov pomen v mojem besedilu razlikuje od tam navedene rabe (sortati, šonati se, karabinke). Posebno pozornost sem namenila besedam, ki sodijo v *klekljarsko terminologijo* (poudarila L. B.).« Podobe, 157.

1.6. Slovar z razčlenbo pomenskih sestavin pojasnjuje pomen posameznih klekljarskih izrazov. To se opravi s t. i. slovarsko razlago.

1.7 Slovar izhaja iz načela, da je knjižni jezik narodno predstavitven in povezovalen, zato ob izrazih, ki niso iz te socialne funkcijske zvrsti, navaja izraz iz knjižnega jezika. Ker pa je slovar avtorski in ker avtorica izhaja iz narečne podlage, slovar z veliko jezikovno kompetenco sprejema poknjižene narečne izraze in jih vrednoti s slovaropisnimi sredstvi. Zavest o veljavi knjižnega jezika se kaže tudi pri avtorici Tončki Stanonik, saj njena klekljarska besedila ob narečnih izrazih omenjajo knjižne sopomenke, kjer te le obstajajo.

1.8. Slovar je geografsko opredeljen s pridevnikom »žirovski«, ki krajevno določa avtoričino poreklo. Žirovski govor, kot eden od številnih njemu enakih iz rovtarske narečne skupine, je bil prvo avtoričino jezikovno območje, iz katerega korenin je srkala svoje pisateljske vzgibe in jih z materinimi in očetovimi spodbudami iz domačega gnezda ponesla v svet.

1.9. Tudi za klekljarsko terminologijo velja, da se spreminja. S širjenjem klekljanja izrazi prehajajo s posameznih geografskih območij na druga. Izrazi v slovarju so krajevno in časovno omejeni z vsebino omenjenih knjig.

1.10. Slovar ima 407 iztočnic in je prvi slovenski klekljarski slovar.

2. O sprejetih izrazih

2.1. V slovarju so pomensko pojasnjeni samo klekljarski izrazi (občrna imena), ki jih je mogoče najti v delih Tončke Stanonik, v katerih opisuje klekljarstvo. Izjema je zaradi krajevne podlage samo izraz *klékljarski dnévi*.

2.2. Koncept avtorskega slovarja narekuje tudi sprejem deležnikov na -n in -t, ki so v slovarjih navadno prikazani pod zadevnim glagolom. Primer: *prepéta čípka, končána čípka*.

2.3. Zaradi gospodarnosti so nekateri po pisni obliki zelo podobni izrazi navedeni v skupni vrstici. Primer: **jéfta** -e ž nar., **jéftarca** -e ž nar., **jéhtalca** -e ž nar., **jéhtarca** -e ž nar. → kváčka

2.4. V leksikografiji ima pri sprejetosti v slovar v besedotvornem paru glagol : glagolnik praviloma prednost glagol, šele potem je glede na merilo pogostosti sprejet ali opuščen glagolnik. Slovar sprejema to načelo, le v nekaterih primerih je sprejet samo glagolnik. Primer: *prepénjanje* : *prepénjati*. Glagola *prepénjati* ni v slovarju.

prepénjanje -a s odpenjanje nedokončane večje čipke in ponovno pripenjanje na začetno mesto na klekljarskem vzorcu, ker celoten vzorec čipke ni na predlogi, papircu

Lučka je tiho spremljala babi pri prepenjanju čipke, da je ne bi v čem zmotila. Lučka, 19.

2.5. Manjšalnice ne kažejo le besedotvornega razmerja med dvema izrazoma, ampak imajo tudi ekspresivni pomen, saj kažejo odnos avtorja do predmeta obdelave. Drugo slovaropisno merilo pa pravi, da jih prav zaradi le modificiranega pomena ni nujno zajeti v slovar. Tu slovar krmili med merilom sprejeti vse avtoričine besede, kar je podlaga avtorskega slovarja, in med gospodarnim leksikografskim pristopom. Uravnoteženje med obema načeloma je rešeno s sprejemom najpogostejših in nepredvidljivo oblikovanih manjšalnic. Primer: *jérbašček, klékeljček, púnkeljček*.

2.6. Izraza *klékljarstvo* in *čítþkarstvo* sta sopomenki samo v enem pomenu. Izraz *čítþkarstvo* je širši, nanaša se na vse vrste čitþk, izraz *klékljarstvo* pa samo na klekljano čitþko. Ta izraz je eden od temeljnih strokovnih izrazov tega slovarja, glede na katerega se opredeljujejo tudi drugi.

2.7. Pri samostalniku *klékelj* je pogostejši sklanjatveni vzorec s podaljšano osnovo: *klékelj -na*. V Slovarju slovenskega knjiþnega jezika je oblika s podaljšano osnovo kot dvojnica z razmerjem *tudi* na drugem mestu, v Slovenskem pravopisu 2001 je pa ni. Zaradi enotnosti z obravnavanimi avtorskimi deli je v rabi ta sicer pogostejša oblika v slovarju opuščena in sprejeta krajša.

2.8. Menjavanje izraza *súkanec* in *nít* izhaja iz merila oblike in materiala. Kadar gre za material, je praviloma v razlagah uporabljen izraz *súkanec*, kadar za obliko, pa *nít*.

2.9. Nekaj izrazov iz razvejenih pojmovnih skupin je zaradi ekonomičnosti sprejetih kot tip, na katerega se izrazno in pomensko naslonijo tudi drugi. Primer: **béla búcika** -e -e ž bucika, ki ima glavico v beli barvi in preostali dolgi del kovinski

Vnukinja je stala ob njej in zabadala bucike s pisanimi glavicami v nje-no blazino: iz posodice je pobrala najprej bele. Lučka, 19.

Navedeni izraz je mogoče prilagoditi na vse barve bucik.

2.10. V slovarju so tudi metaforični izrazi, na primer *páličice*, *klékljarska béra*. Mednje, ki razkrivajo avtorčin odnos do obravnavane stroke in jih v slovarju zaznamuje označevalnik osebno (oseb.), sodijo tudi pridevniki, ki gredo v smer kakovostnih: *zgúljen klékelj*, *oškrbljen klékelj*.

2.11. Nekaj v slovar sprejetih izrazov iz knjiþnega jezika dopolnjuje Slovar slovenskega knjiþnega jezika, ker v njem niso zajeti. Primer: *klékeljček*.

3. O slovarskem sestavku

3.1. Slovar posamezne izraze razčlenjuje v enotah, imenovanih slovarski sestavki.

3.1.1. Slovarski sestavki pomen izkazujejo s polnim prikazom ali pa so variantni (sestavki z izraznimi variantami).

Primer slovarskega sestavka s polnim prikazom: **potónike** potónik ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa po vzorcu, pri katerem se ponavlja cvetu potonike podobna oblika, ki ima pet pavčkov /.../ *da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporablja posebna imena, kot so rogljički, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke. Lučka, 20.*

3.1.2. Slovarski sestavki s povratno puščico so variantni. Primer variantnega slovarskega sestavka: **klékljarski púnkelj** -ega -klja m nar. želez., nar. žirov. ↔ púnkelj

Ah, seveda, dediju bo skrila klekljarski punkelj pod posteljo, njemu pa rekla, da mora počivati, njegovi prsti so trudni in tudi oči ne sme narezati. Lučka, 29–30.

3.1.2.1. Izraza, navedena v variantnem slovarskem sestavku, nastopata kot izrazni varianti. Pomensko se popolnoma prekrivata, delno se razlikujeta le po izrazni obliki. Oblika z manj členi je v določenem enovitem besedilu pogosto sobesedilno uporabljena za mestom, ki je bilo najprej opredeljeno z daljšo obliko.

3.1.2.2. V variantnem slovarskem sestavku je pomenska razčlenitev obeh izrazov navedena pri izrazu na desni strani puščice.

3.2. Deli slovarskega sestavka

3.2.1. Deli slovarskega sestavka so glava, zaglavje, pomenski del in citatni del.

3.2.2. V glavi slovarskega sestavka je v poudarjeni tipografiji naveden klekljarski izraz in njegove slovnične lastnosti. Sega od zapisa iztočnice do oznake za besedno vrsto. Tu so zapisane tudi variante iztočnice. Primer: **klékljarski vzórec** -ega -rca in vzórec -rca m /.../

3.2.3. Izrazi za klekljane čipke, ki jih določa značilna oblika s ponavljajočim se vzorcem, so v iztočnici navedeni v množini. Ker gre v takem primeru za vrsto klekljane čipke, je nosilna razlagalna beseda v ednini. Tako zahteva tudi slovnična kategorija neštevnosti, ki povezuje izražanje vrstnosti samostalnikov z ednino. Primer: **krížčevke** krížčevk ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa, navadno iz debelejšega sukanca, po vzorcu, pri katerem se ponavlja križu podobna oblika /.../

3.2.4. V zaglavju so navedene slovnične posebnosti iztočnice. Sega od oznake za besedno vrsto do začetka razlage. Posebnosti iztočnice zadevajo zlasti rabo v množini. Primer: **postávek** -vka m nav. mn. prvina klekljanja, ki nastane pri vbodu bucike, okrog katere se obdajo navadno posukane niti dveh parov klekljev in se s tem čipka pritrudi na vzorec GL.: zunánji postávek, nótranji postávek Prim. ovítek.

3.2.5. Pomenski del vsebuje razlago in morebitna razdelka s sinonimi in z označevalniki pomenske sorodnosti.

3.2.6. Citatni del vsebuje citat in skrajšano navedbo vira. Primer: **cvétke** cvétk ž nav. mn. klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja cvetovom podobna oblika ali taka samostojna čipka, ki ima na notranji strani polnih cvetnih listov v sredini krogec, navadno z likom, znana zlasti na Žirovskem **5**: cvétkove /.../ so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

3. 3. Slovaropisni prikaz v pomenskem delu

3.3.1. Pomenski del se začena s pojasnjevanjem pomena v razlagi ali s puščico. Razlaga z besedami posreduje pomensko zgradbo določene klekljarskega izraza. Zapisana je za zaglavjem.

3.3.2. Enaka razlaga pri več klekljarskih izrazih pomeni, da so izrazi sinonimi.

3.3.3. Glavne pomenske sestavine se ponovijo tudi v razlagah izrazov iz besedne družine, na primer pri samostalniku za moško in žensko obliko iz istega korena (*klékljar*, *klékljarica*), pri glagolu in glagolniku (*zategováti*, *zategovánje*) in podobno. To zahteva slovaropisno določilo o usklajevanju razlag v okviru besedne družine.

3.3.4. Za popolno razumevanje pomenov posameznih iztočnic je primerno prebrati tudi razlage drugih klekljarskih izrazov v določeni razlagi.

3.3.5. Izrazi, zajeti v slovarju, so enopomenski ali večpomenski. Če je pomenov več, so razlage označene z arabskimi številkami. Primer: **glávica** -e ž **1.** drobna barvasta ali kovinska kroglica na vrhu bucike /.../ **2.** skrajni zgornji stožčasti del kleklja nad tuljavico /.../

3.3.6. V razlagah je zaradi gospodarnosti uporabljena samo ženska oblika delujoče osebe, ki je po merilu pogostosti v klekljarstvu nevtralna. Primer: **klékljarski tečaj** -ega -a m organizirano ponavljajoče se srečevanje klekljaric pod vodstvom strokovnega vodje z namenom pridobivati praktična in teoretična znanja s področja klekljanja **5:** čipkarski tečaj **Prim.** klékljarski króžek, klékljarska delávnica, klékljarska šóla /.../

3.3.7. Sinonimni razdelek je druga enota pomenskega dela slovarskega sestavka. V njem so navedeni pomenu iztočnice enaki izrazi. Sinonime zaznamuje označevalnik pomenske enakosti S.

3.3.8. Glede na število se sinonimi v tem slovarju končajo s številko sedem. Primer: **klékljarska blazína** -e -e in blazína ž navadno z žaganjem natlačena in s tekstilno prevleko obdana, na obeh straneh z vrstico zavezana valjasta vreča, na katero se pripne klekljarski vzorec **5**: nar. idrij., nar. cerklj. búla, nar. tolm. júřčk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pôvšter, nar. želez., nar. žirov. púnkelj, nar. kor. púnkelj.

3.3.9. Narečnim izrazom slovar ne zanikuje rabe v stroki, v informacijo pa daje izraz iz knjižnega jezika. To opravi z enosmerno puščico. Primer: **pôvšter** -tra in pôvštar -tra m nar. žirov. → klékljarska blazína.

3.3.10. Če sta v pomenskem delu slovarskega sestavka vsak za svojo puščico dva izraza, se popolna slovnična istovetnost med kazalčno iztočnico in priporočenim izrazom ustavi pri drugem izrazu, ki je v krepkem tisku zapisan med zaglavjem prvega in razlago. Primer: **špíce** špíc ž mn. → čípka → čípke

Papirce pa nam je vedno dal trgovec, ki je od nas odkupoval špíce. Lučka, 38.
čípka -e ž **čípke** čípk ž mn. **1.** okrasni izdelek umetne obrti s trakasto prepletenim in s kvačkanjem zank povezanim vzorcem, ki se izdelava na klekljarski blazini s prekrizevanjem in sukanjem niti sukanca, navitega na kleklje **5**: nar. špíc, mn., nar. špíce

Tam je imela komodo, nizko omaro s predali za shranjevanje perila, ki je bila hkrati tudi shramba za njene čípke. Lučka, 20. /.../

3.3.11. Slovnično pojasnilo v zvezi s, kateremu sledi izbrani samostalnik, na primer v zvezi s *kléklji*, nakazuje vzorec omejene skladenjske vezave; v taki besedni zvezi izraz *klékelj* nastopa kot osebek in se v okviru klekljarske terminologije ne more zamenjevati z drugimi samostalniki. Primer: **bíti na páre** sem na páre nedov., v zvezi s *kléklji* imeti toliko klekljev, da so v dvojicah, da jih je mogoče razdeliti v dvojice /.../

3.4. Označevalniki

3.4.1. Označevalnike, ki nastopajo v slovarskem sestavku, delimo na slovnične, na zunajpomenske in na označevalnike pomenske sorodnosti.

3.4.2. Slovnicih označevalniki se nanašajo pri samostalniku na spol (m, ž, s), na število (ed., dv., mn.), pri glagolu na glagolski vid (dov., nedov.). Navedeni so v glavi ali zaglavju. Drugih besednih vrst razen omenjenih slovar ne vsebuje.

3.4.3. Zunajpomenski označevalniki označujejo socialno področje, v katerem se določen klekljarski izraz uporablja (socialnozvrstni označevalniki) ali časovno določitev rabe določenega izraza. To so časovni označevalniki.

3.4.4. Socialnozvrstni označevalnik je v tem slovarju samo *narečno* (nar.). Nanaša se na omejeno socialno in krajevno merilo izrazja, ki se opira na avtoričina tako določena dela.

3.4.5. Če je bilo narečnemu izrazu mogoče natančneje določiti izvor, je poleg označevalnika *narečno* tudi krajevno določilo. Primer: **júrčk** -čka m nar. tolm. → klékljarska blazína /.../

3.4.6. Če je izraz v rabi v več narečjih, so krajevni označevalniki navedeni v naštevalni zvezi. Vrstni red je abecedni. Primer: **púnkelj** -klja in klékljarski púnkelj -ega -klja in púnkl -a m nar. želez., nar. žirov → klékljarska blazína.

3.4.7. Časovna označevalnika sta v slovarju *prej* in *nekdaj*. *Prej* se nanaša zlasti na obdobje po drugi svetovni vojni, *nekdaj* pred drugo svetovno vojno. Primer: **zrno kléja** -a -- s prej vsak od več okroglih, majhnih delcev, drobcev kleja, ki se je razredčen z vodo segrel, stalil in s katerim so za zaščito premazali klekljarsko predlogo, papirc /.../

3.4.8. *Nekdaj* je časovni označevalnik, dodan izrazom za označevanje pojmov, ki so se pojavljali pred drugo svetovno vojno. Primer: **prèdklékljarica** -e ž nekđaj, pri idrijski čipkarski šoli klekljarica, katere čas, potreben za sklekljanje določene čipke, je bil merilo za zaslužek drugih klekljaric /.../

3.4.9. Slovar k večji obvestilnosti prispeva tudi z vključitvijo izrazov, ki sodijo v isto ali podobno pojmovno skupino. To opravita označevalnika pomenske sorodnosti **Prim.** in **GL.**

3.4.10. Označevalnik **GL.** zaznamujejo vrsto izraza (podpomenko), navedenega v iztočnici. Primer: **čipka** -e ž /.../ **2.** okrasni izdelek umetne obrti z likovnimi sestavinami, narejenimi s prepletanjem niti naravnega ali umetnega izvora, in prazninami med njimi **GL.** klékljana čipka, čolníčna čipka, kváčkana čipka, mréžena čipka, pletêna čipka, šívana čipka, vezêna čipka /.../

3.4.11. Označevalnik **Prim.** v prikaz pritegne izraze, ki so z izrazom v iztočnici na isti ravni v pojmovni skupini. Primer: **désni klékelj** -ega -lja m klekelj, ki se drži v desni roki **Prim.:** lévi klékelj /.../

3.4.12. Za označevalnikoma **Prim.** so zaradi večje sporočilnosti – prikaza razširjenosti čipke po Sloveniji – navedeni tudi izrazi, označeni z *narečno*. Primer: **púnkelj** -klja in klékljarski púnkelj -ega -klja m nar. želez., nar. žirov → klékljarska blazína **Prim.:** nar. idrij., nar. cerklj. búla, nar. tolm. júrcčk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pôvšter, nar. kor. púnkeljc /.../

3.4.13. Za označevalnikoma **GL.** in **Prim.** je vrstni red besednih zvez naslednji: moški spol, ženski spol, srednji spol. Primer: **klékljarska delávnica** -e -e ž navadno enodnevno srečanje klekljaric pod vodstvom strokovnega vodje z namenom, da se naučijo sklekljati določeno klekljarsko prvino, klekljarski vzorec **S:** čipkarska delávnica **Prim.** klékljarski króžek, klékljarski tečáj, klékljarska šóla /.../

3.4.14. Označevalnik *osebno* (*oseb.*) temelji na avtorsko zasnovanem konceptu slovarja. Pomenska razsežnost izrazov namreč izhaja iz enega avtorja. Za razloček od drugih socialnozvrstnih in časovnih označevalnikov, pri katerih je za puščico knjižni izraz, za označevalnikom *oseb.* navadno ni puščice. Primer: **klékljarska béra** -e -e ž *oseb.* izdelki, ki nastanejo pri klekljanju, na primer prtički, prti /.../ Izjeme so zelo nazorni izrazi. Primer: **ovčíca** -e ž nav. mn., *oseb.* → klékelj.

3.5. Citatni del slovarskega sestavka

3.5.1. V slovarskem sestavku so citati navedeni v novem odstavku za pomenskim delom. Temeljijo na strokovnem znanju stroke iz časa, ko so izhajala klekljarska dela Tončke Stanonik.

3.5.2. Za vsako iztočnico oziroma pomen je naveden en citat.

3.5.3. Kjer je bila možnost izbire med več citati, je bil izbran tisti z večjo obvestilnostjo posameznega izseka besedila.

3.5.4. Vsak citat se nanaša na posamezno, v glavi slovarskega sestavka s poudarjenim tiskom pisano iztočnico, zato se citati v nekaterih primerih ponovijo. Zlasti to velja za citate, katerih del je naštevalna zveza.

3.5.5. Če ima klekljarski izraz dva pomena, sta citata navedena pri obeh. Primer: **priklékljati** -am dov. 1. s predevanjem klekljev, klekljanjem čipke izdelati čipko do določenega mesta na klekljarskem vzorcu Prim. klékljati, naklékljati, poklékljati, sklékljati, vklékljati /.../ *potrpežljivo /je/ stala ob klekljarski mizici in čakala, kdaj bo babi priklekljala do mesta, ki si ga je določila vsako jutro sproti; ni odnehala prej. Lučka, 15.*

2. s klekljanjem prislužiti

Zdaj si pa predstavljajte: na dan je priklekljal za štiri žemljice. Lučka, 41.

3.5.6. Ponekod so citati daljši, da je mogoče iz njih razbrati še dodatno stvarno informacijo o izrazu. Primer: **kolóvratovo koló** -ega -ésa s veliko kolo pri kolovratu, po katerem drsi jermen, ki med navijanjem sukanca na kleklje prenaša gibanje kolesa na druge dele

Babi je najprej na kolovratovo kolo napela jermen. Če se je ta medtem, ko je naprava počivala, osušil, je na kolo pritisnila mokro krpo in ga nekoliko pogнала, na ta način je jermen primerno navlažila. Lučka, 48.

3.5.7 Med nihanjem navesti citat iz leposlovnega dela ali iz poljudnega opisa klekljarstva je bil izbran citat iz prvega. V leposlovju je na-

mreč raba izrazov bolj spontana in zato manj pod jezikovno presojo, kar je s stališča leksikografije bolj primerno za premislek o pomenu.

3.5.8. Citat je tudi pri izrazih, prikazanih s puščico (kazalka), in pri izrazih, ki so stilno zaznamovani. Primer s puščico: **lím** -a m nar. → mizárski klêj

Če je bil klej (lím) v obliki tablic (mizarski klej), ga je bilo treba najprej streti /.../ Lučka, 90.

Primer s stilno zaznamovanostjo: **mežljáti** se -ám se nedov., nar., v zvezi s *klékelj* med klekljanjem niti s kleklji preplesti, zaplesti v nenačrtnem, neurejenem zaporedju **Prim.** zmežljáti

Ni mi šlo od rok, sukanec se mi je trgal, kleklji so se mi mežljali. Lučka, 39.

3.5.9. V naštevalni zvezi citat po funkciji nadomešča označevalnik pojmovne skupine **Prim.** Primer: **navpični pár** -ega -a m nav. mn. vsak od več parov klekljev, ki tečejo po celi dolžini čipke v smeri, ki jo določa klekljarski vzorec, in se prepletajo s tekočim parom **Prim.** tekóči pár /.../ *hkrati pa spoznavala osnovne klekljarske izraze in pojme: navpični pari, tekoči par, celi premet, slepi postavek, notranji postavek, zunanji postavek. Lučka, 96.*

3.5.10. Citati so od preostalega dela slovarskega sestavka ločeni s tipografijo. Kot konkretizirana raba iztočnice so v poševnem tisku.

3.5.11. Tropičje med dvema poševnicama v citatih nakazuje izpuščeno besedilo. Primer: **klékljarska abecéda** -e -e ž oseb. osnovne prvine klekljanja in opravila, povezana s klekljarskimi pripomočki, brez katerih ne nastane estetska in kvalitetna čipka

Tudi kleklje je umila, vsakega posebej je obrisala z vlažno krpo. /.../ To spada prav na začetek klekljarske abecede. Lučka, 22.

3.5.12. Med dvema poševnicama so tudi pojasnila avtorice slovarja, ki dopolnjujejo izseke citiranih besedil. Primer: »*Ko mi je bilo vsega dovolj, sem jih /kleklje/ potrgal vse od kraja. /.../ In potem sem nekaj časa imel mir, niso me silili h klekljanju.*« Lučka, 39.

4. O virih

4.1. Viri za izbor uslovarjenega besedja in njihove pomenske opise so zajeli vsa besedila, ki jih je o klekljarstvu napisala avtorica Tončka Stanonik.

4.2. Popolni bibliografski podatki za vir v slovar sprejetih izrazov so navedeni spodaj. V slovarskem sestavku so za citatom okrajšani v naslednje izraze:

Tončka Stanonik, 1995: *Pravljice za Ajčko Bajčko in mamico*. Celje: Mohorjeva družba. 79 strani. V slovarskem sestavku: Ajčka Bajčka.

Tončka Stanonik, 1996: *Podobe iz čipkaste preje*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga. 166 strani. V slovarskem sestavku: Podobe.

Tončka Stanonik, 2004: *Lučka na klekljarskih počitnicah*. Celje: Mohorjeva družba. 132 strani. V slovarskem sestavku: Lučka.

Tončka Stanonik, 2006: *Pravljica o klekljarici Polonci. Pišem, klekljam*. Ljubljana: Pegaz International. Knjižnica Žirovskega občasnika. Zv. 10. 31 strani. V slovarskem sestavku: Polonca.

Tončka Stanonik, 2010: Kaj je povedala babica. Pravljica z zimskega okna. V: *Žirovski občasnik. Zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem*. Letnik XXXI, 40, 154–155. Žiri: Muzejsko društvo. Občina Žiri. V slovarskem sestavku: Pravljica.

4.3. Poleg leksikonskih in stvarnih pojasnil v delih Tončke Stanonik je bila za razlaganje klekljarskih izrazov uporabljena še naslednja literatura:

Ivana Leskovec et al., 2012: *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina*. Idrija: Mestni muzej Idrija.

Andra Marinko, Aleksandra Pelhan, Irma Pervanja, 2010: *Idrijska čipka – geografska označba*. 2. izdaja. Idrija: Občina Idrija.

Božo Račič, 1968: Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na loško območje. V: *Loški razgledi* 15, Škofja Loka, 123–138.

Marija Stanonik, 1970: Čipkarstvo v Žirovski kotlini. V: *Loški razgledi* 17, Škofja Loka, 180–196.

Krajšave in označevalniki

- dov. dovršni glagol ali dovršna glagolska besedna zveza
dv. dvojina; izraz se uporablja v dvojini
gl. glej ustreznejšo in pogostejšo pisno dvojnico
GL. glej pomensko sorodne izraze, ki so vrsta izraza v iztočnici
in uvaja enakovredno varianto iztočnice
m samostalnik ali samostalniška besedna zveza moškega spola
mn. množina; izraz se uporablja v množini
nar. narečni izraz
nar. cerklj. narečno cerkljansko
nar. idrij. narečno idrijsko
nar. kor. narečno koroško
nar. tolm. narečno tolminsko
nar. želez. narečno železnikarsko
nar. žirov. narečno žirovsko
nav. mn. navadno v množini; izraz se uporablja navadno v množini
nedov. nedovršni glagol ali nedovršna glagolska besedna zveza
nekdej označevalnik za pojav, predmet, ki je obstajal zlasti do druge svetovne vojne; izraz zanj še obstaja
oseb. osebno; osebni izraz
poljud. izraz, ki se v delu klekljarskega območja v Sloveniji rabi, a ga stroka ne priznava
prej označevalnik za pojav, predmet, ki je v desetletjih po drugi svetovni vojni zamrl; v sedanjosti ga ni več ali redko; izraz zanj še obstaja
Prim. primerjaj izraz iz sorodne ali iste pojmovne skupine ali izraz z nasprotnim pomenom
s samostalnik ali samostalniška besedna zveza srednjega spola

- S** sinonim; strokovni izraz z enakim pomenom
 v zvezi s *klékelj* v besedni zvezi izraz v poševnem tisku nastopa kot osebek; glede na vezavo se ne more izmenjavati z drugimi izrazi
- ž samostalnik ali samostalniška besedna zveza ženskega spola
- izraz → izraz zaporedni puščici; priporočenost izraza se čez prvi izraz prenaša na drugega, kjer se konča jezikovno pojasnilo
- puščica, kazalka; napotilo h knjižnemu izrazu, kjer je celotna jezikovna informacija
- ↔ dvosmerna puščica kaže na sobesedilno enakovreden strokovni izraz. Vsa jezikovna informacija o obeh izrazih je ob izrazu na desni strani dvosmerne puščice.

Zahvala

Ob izidu Malega klekljarskega slovarja iz žirovskih del Tončke Stanonik se najprej najlepše zahvaljujem »klekljarski« pisateljici Tončki Stanonik; brez njenih del tudi slovarja ne bi bilo. Nato Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, njegovemu predstojniku prof. dr. Marku Snoju in Založbi ZRC, ZRC SAZU. K izdaji je veliko pripomoglo Klekljarsko društvo Polhov Gradec, zato velja velika zahvala vodstvu, Marijanci Yartz in Tatjani Trontelj. Lepa hvala klekljaricam, ki ste sodelovale pri slovarju s strokovnega stališča, Tončki Stanonik, iz Klekljarskega društva Polhov Gradec Tatjani Trontelj, Marijanci Yartz in Angelci Cancar, iz Klekljarske sekcije pri Turističnem društvu Železniki Mariji - Mici Koblar in iz Klekljarskega društva Cvetke Žiri Marici Albreht. Še posebej se lepo zahvaljujem etnologinji in kulturni antropologinji mag. Mirjam Gnezda Bogataj iz Mestnega muzeja Idrija in za slovaropisne pripombe vodji Sekcije za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU dr. Mojci Žagar Karer. Zahvala je namenjena tudi recenzentoma prof. dr. Janezu Bogataju in dr. Jožici Narat, prav tako pa tudi fotografom Mirjam Gremes, Tončki Stanonik, Tatjani Trontelj, Jožici Kacin, Francu Temelju in Jasni Antolin Bokal. Lepa hvala vsem, ki ste klekljale čipke na objavljenih fotografijah ali ste avtorice teh papircev: Tončka Stanonik, Mira Kejžar, Irma Pervanja, Matilda Thaler, Marijanca Yartz, Marica Albreht, Breda Karner, Čipkarska šola Idrija, Čipka Idrija, Dom Ljubljana. Zahvaljujem se Tanji Mlinar in Valči Žakelj iz Žirov. Velika zahvala gre sponzorjem, Občini Žiri, Klekljarskemu društvu Cvetke in Metaliki Kacin, pa tudi vsem, ki ste me z naklonjeno besedo spodbujali: Miha Naglič, Jože Stanonik mlajši, Draga Urbas Keravica in ne nazadnje moji domači. Hvala tudi direktorju Celjske Mohorjeve družbe Jožetu Faganelu, ki je dovolil ponatis grafike Eda Dolinarja za naslovnico.

Ljudmila Bokal

Slovar

ažúr -a m ozek mrežast trak, ki se kleklja v posukanem risu s šestimi pari in z notranjimi postavki na obeh straneh zlasti pri poučevanju klekljanja **S**: žúr

Potem ko se bo klekljarica naučila klekljati lepo, enakomerno zategnjeno kitico, bo prešla na ažur, pri katerem se bo učila sukati pare /.../ Lučka, 96.

bárvni súkanec -ega -nca m sukanec različnih barv, iz katerega se klekljajo današnje čipke, v preteklosti pri širokem risu z ljudskimi motivi zlasti rdeča in modra nit v beli, belkasti čipki

V novejšem času se zlasti pri začetnem poučevanju otrok uporabljajo barvni sukanci. Čipke živahnih barv so za otroke bolj vabljive /.../ Lučka, 88.

béla búcika -e -e ž bucika, ki ima glavico v beli barvi in preostali dolgi del kovinski

Vnučinja je stala ob njej in zabadala bucike s pisanimi glavicami v njeno blazino: iz posodice je pobrala najprej bele. Lučka, 19.

béli súkanec -ega -nca m sukanec bele barve, iz katerega so sklekljane klasične čipke

Za čipko, ki se kleklja na Slovenskem, je značilno, da je izdelana iz belega sukanca oziroma sukanca v naravni barvi (rjav, drap, siv). Lučka, 88.

benéška čípka -e -e ž čipka razgibanih, razkošnih oblik po izvoru iz Benetk iz druge polovice 17. stoletja

O izdelovanju čipk v Ljubljani pa poroča slovenski polihistor Janez Vajkard Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske 1689 /.../ V njej je zapisal, da v Ljubljani izdelujejo tudi veliko vrst nizozemskih in beneških čipk /.../ Lučka, 110.

bètek -tka m osrednji, valjasto oblikovan, na obeh straneh zožen del kleklja pod tuljavico **S**: trúp

/.../ nato je z betkom kleklja pogladila papir, v lončku razredčila mizarški klej, vzela malo leseno lopatko, ki jo je naredil dedi, in razmazala tekoči klej po papirju. Lučka, 22.

býti na páre sem na páre nedov., v zvezi s *kléklji* imeti toliko klekljev, da so v dvojicah, da jih je mogoče razdeliti v dvojice

Rezka je zgrabila pest klekljev, jih preštela, da so bili na pare, niso samo za gledanje, z njimi se še zdaj da narediti kaj finega. Lučka, 72.

blazína -e ž ↔ klékljarska blazína

Nazadnje je bila najbolj upehana Lučka. Takega razdejanja še ni videla nobena blazina. Obupano je premišljevala, kaj naj zdaj naredi. Ah, seveda, dediju bo skrila klekljarski punkelj pod posteljo /.../ Lučka, 29–30.

blazínica -e ž 1. manjša klekljarska blazina, navadno namenjena otrokom
Lučka je gorela od skritih načrtov. Izbrala je dedijevo blazinico, manjša je, pa tudi vzorec je manjši. In manj klekljev je na njem. Lučka, 28.

2. manjša blazina, natlačena s polnilom, za hranjenje v njej zataknenih bučik

Shranjujejo se /bucike/ lahko tako, da se nabodejo na posebno blazinico, če jih klekljarica pri klekljanju rabi veliko, pa v škatlici (leseni, plastični), ki se dobro zapira. Lučka, 92.

bombážni súkanec -ega -nca m pri klekljanju pogosto uporabljeni sukaneč bele barve z debelino, označeno z večkratnikom števila deset od deset do sto **Prim.** lanéni súkanec

Najpogosteje se uporabljata laneni in bombažni sukaneč, saj sta zelo primerna tudi za vzdrževanje čipk. Lučka, 88.

búcika -e ž na spodnjem delu v ostro konico oblikovana kovinska, ponikljana kratka igla z glavico ali ploščato razširjena zgoraj, ki se zabode skozi klekljarsko predlogo, papirc v blazino, da se s tem pritrdi nastajajoča čipka **S**: nar. knófla, nar. knófelca

Lahko se še tako trudiš, a bucike se bodo nagibale zdaj v desno, zdaj v levo, vlekle nit po svoje in kvarile obliko. Lučka, 52.

búla -e ž nar. cerklj., nar. idrij. → klékljarska blazína **S**: nar. tolm. júřčĕk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pŏvšter, nar. želez., nar. žirov. púnkelj, nar. kor. púnkeljc

V različnih klekljarskih območjih so znani različni izrazi za klekljarsko blazino, na Idrijskem in Cerkljanskem ji pravijo bula, na Tolminskem jurčĕk ali matevž, v Selški dolini punkelj (punkl), na Žirovskem tudi povštar, koroške klekljarice pa punkeljc. Lučka, 86.

búnke búnk ž nav. mn. klekljana čipka s širokim risom in z vzorcem, pri katerem se ponavlja kroglastemu liku, pesti podobna oblika

./.../ so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

céli premèt -ega -éta m prvina klekljanja pri ozkem in širokem risu, ki se opravi s premikom srednjih klekljev iz dveh sosednjih parov tako, da gre desni kleklj spodaj in levi čez njega in nato s premestitvijo desnih klekljev iz obeh parov čez leva, čemur sledi ponoven enak premik srednjih klekljev **Prim.:** pŏlpremèt, premèt

Dela se /stavljená čipka/ iz različnih polnitev, kitic, celega premeta, polpremeta (npr. žabice, pajki, štručke, mizice). Lučka, 95.

certifikát z označbo ídrijske čípke -a - - - - - m uradna listina, s katero klekljarica na geografsko omejenem območju pridobi dovoljenje za označevanje svojih čipk z oznako idrijska čipka

Njene strokovnjakinje /Čipkarske šole Idrija/ so sodelovale pri pripravi pravil za zaščiteno geografsko poreklo idrijske čipke in v komisiji za ocenjevanje čipk klekljaricam, ki se potegujejo za pridobitev certifikata z označbo idrijska čipka (2002). Lučka, 122.

cúkati s kléklji -am - - - nedov. preveč in neenakomerno, sunkovito napejati niti na klekljih

Babi ga je zato včasih pokarala: »Ne cukaj in ne potresavaj s kleklji, saj to nič ne pomaga. Zaradi tega ne boš nič prej končal.« Lučka, 23.

cúkniti -em dov., v zvezi s *súkanec* preveč, sunkovito se napeti, nategniti
Pa je kolo protestiralo in poskočilo: petkrat naprej, trikrat nazaj. Protestiral je tudi sukanec in cuknil in se zaril med niti na motovilu, da je to obupno zastokalo in se prekucnilo. Lučka, 50.

cvétke cvétk ž nav. mn. klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja cvetovom podobna oblika ali taka samostojna čipka, ki ima na notranji strani polnih cvetnih listov v sredini krogec, navadno z likom, znana zlasti na Žirovskem **S**: cvétkove
/.../ so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

cvétkove -ih ž nav. mn. klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja cvetovom podobna oblika ali taka samostojna čipka, ki ima na notranji strani polnih cvetnih listov v sredini krogec, navadno z likom, znana zlasti na Žirovskem **S**: cvétkove
/.../ da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporabljajo posebna imena, kot so rogljički, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke. Lučka, 20.

cvetlični motív -ega -a m motiv klekljane čipke z vzorci cvetlic, na primer potonik, krizantem, tulipanov **Prim.** motív iz živálskega svetá
Unikatne čipke klekljaric Turističnega društva Železniki nastajajo na podlagi bogate figuralike in cvetličnih motivov iz obdobja pred drugo svetovno vojno. Lučka, 92.

Č

čipka -e ž **čipke** čipk ž mn. **1.** okrasni izdelek umetne obrti s trakasto prepletanjem in s kvačkanjem zank povezanim vzorcem, ki se izdelava na klekljarski blazini s prekriževanjem in sukanjem niti sukanca, navitega na kleklje **S**: nar. špíc, mn., nar. špíce
Tam je imela komodo, nizko omaro s predali za shranjevanje perila, ki je bila hkrati tudi shramba za njene čipke. Lučka, 20.

2. okrasni izdelek umetne obrti z likovnimi sestavinami, narejenimi s prepletanjem niti naravnega ali umetnega izvora, in prazninami med nji-

mi **GL.**: klékljana čipka, čolníčna čipka, kváčkana čipka, mréžena čipka, plétěna čipka, šívana čipka, vezěna čipka

Med njenimi /revije Čipkarski bilten/ najpomembnejšimi nalogami je oza-veščanje o pomembnosti kakovostne čipke in razvijanju vrhunske čipke ter spodbujanje k ustvarjalnosti. Lučka, 126.

čipkarica -e ž **1.** ženska, ki kleklja, ki zna klekljati **5:** klékljarica **2.** ženska, ki zlasti izdeluje čipke

V šolskem letu 1993–94 je bil uveden tudi triletni poklicni program čipkarstva, ki je izobraževal za poklic čipkarica, zaradi premajhnega zanimanja, povezanega s težavami pri zaposlovanju, pa je bil opuščen. Lučka, 121.

čipkarska delávnica -e -e ž navadno enodnevno srečanje klekljaric pod vodstvom strokovnega vodje z namenom, da se naučijo sklekljati določeno klekljarsko prvino, klekljarski vzorec **5:** klékljarska delávnica **Prim.:** klékljarski króžek, klékljarski tečaj, klékljarska šóla

Ljubljanska klekljarska skupina Mir-je, ena od čipkarskih delavnic Tonke Černilogar, se je pripravljala na praznovanje svoje desetletnice s samostojno razstavo. Polonca, 29.

čipkarska šóla -e -e ž navadno pri določeni izobraževalni ustanovi organizirano celoletno izobraževanje otrok, med katerim si pridobijo z dokazilom potrjeno znanje klekljanja **5:** klékljarska šóla **Prim.:** klékljarski króžek, klékljarski tečaj, klékljarska delávnica

Čipkarsko šolo Idrija vodi Dragica Boškin, na šoli poučujejo strokovne učiteljice (podatki za leto 2002) Dragica Česnik, Stana Frelih, Metka Fortuna, Anka Jamšek ter risarka vzorcev Irma Pervanja in oblikovalka Maja Svetlik. Lučka, 121–122.

čipkarska zádruga -e -e ž prej združenje za organiziranje ali opravljanje klekljarske dejavnosti, v Idriji prva ustanovljena 1905 in po vojni 1946. leta **5:** klékljarska zádruga

S prekinitvami med 1. in 2. svetovno vojno je ta /firma Franca Lapajnetta/ delovala do 1945, ko se je v spremenjenih družbenoekonomskih razmerah preoblikovala v čipkarsko zadrugo, nato v podjetje Čipka. Lučka, 117.

čipkarski dnévi -ih dni m mn. večdnevna množična prireditev, združena s klekljarskimi razstavami, s prikazom klekljarskih dosežkov, povezana s

spremljajočimi kulturno-zabavnimi dogodki, na primer čipkarski dnevi v Železnikih **Prim.:** klékljarski dnévi, klékljarski festival /.../ bogata zbirka /klekljarskih pripomočkov/ pa se navadno ponuja ob klekljarskih prireditvah, kot so npr. Čipkarski dnevi v Železnikih ali Čipkarski festival v Idriji. Lučka, 85.

čipkarski festival -ega -a m večdnevna množična prireditev, organizirana v različnih krajih po Sloveniji, od 1986. leta v Idriji (sedaj imenovana Festival idrijske čipke), ki obsega tekmovanje v hitrosti in estetski podobi klekljanih čipk, in spremljajoče kulturno-izobraževalne in turistične dogodke **Prim.:** čipkarski dnévi, klékljarski dnévi

Prvi čipkarski festival je bil 1952 v Žireh, priredila ga je čipkarska sekcija Kmetijske zadruge. Prireditev je obiskalo več kot 4000 klekljaric. Čipkarske festivale od 1955 (razen v letih 1965–86) prirejajo v Idriji /.../ Lučka, 102.

čipkarski léksikon -ega -a m knjižno delo, ki v abecedno urejenih sestavkih na kratko razlaga pojme iz čipkarske dejavnosti **S:** klékljarski léksikon

*»... modra mapa za čipkarski leksikon, rumena za priročnik za mlade, zelena za pesmice, rumena za najstarejše vzorce ... Zdad bomo ustvarjali ...«
Lučka, 65.*

čipkarski tečaj -ega -a m organizirano ponavljajoče se srečevanje klekljaric pod vodstvom strokovnega vodje z namenom pridobivati praktična in teoretična znanja s področja klekljanja **S:** klékljarski tečaj **Prim.:** klékljarski krožek, čipkarska delavnica, čipkarska šóla

K temu /da se je klekljalo po enotnih načelih/ je pripomoglo tudi enotno izobraževanje najboljših klekljaric, ki so se izpopolnjevale na dveletnih tečajih. Ta ustanova je čipkarstvo resnično postavila na nove temelje /.../ Lučka, 118

čipkarsko društvo -ega -a s organizirana skupina klekljaric, ki se ukvarja s klekljanjem in deluje po določenih pravilih **S:** klékljarsko društvo

Tej dejavnosti /risanju vzorcev/ so se med drugimi posvečali tudi priznani arhitekti in slikarji, Dominik Serajnik iz Ljubljane, Saša Šantel (vzorci po motivih slovenskih peč), slikar Maksim Gaspari /.../, Danica Brössler (po njej je zdaj imenovano čipkarsko društvo iz Lepoglave na Hrvaškem). Lučka, 119–120.

čipkarsko središče -ega -a s vsako od več po klekljarstvu poznanih krajev, mest, na primer Idrija, Žiri, Železniki, Polhov Gradec, Gorenja vas v Poljanski dolini, navadno z dolgo klekljarsko tradicijo, v katerih se prirejajo javni klekljarski kulturni dogodki **S:** klékljarsko središče

V čipkarskih središčih so delovali risarji in umetniki, ki so v sodelovanju z učiteljicami ustvarjali bogato kulturno dediščino. Lučka, 118.

čipkarsko šólstvo -ega -a s organizirana dejavnost z namenom pridobivati praktično in teoretično znanje klekljanja **S:** klékljarsko šólstvo

Čipkarsko šólstvo se je zlasti pod ravnateljem Vogelnikom iz Idrije razmahnilo na sosednja področja, sprva le v obliki tečajev: 1884 v Soči, 1885 na Otljaci, 1891 v Čepovanu, 1896 v Bovcu, 1900 v Cerknem in Horjulu /.../ Lučka, 17–18.

čipkarsko tekmovanje -ega -a s tekmovanje, navadno v okviru večje klekljarske prireditve, v hitrosti in estetski podobi klekljane čipke

Čipkarsko tekmovanje na Čipkarskem festivalu v Idriji 22. avgusta 1999. (Pripis k fotografiji.) Lučka, 103.

čipkarstvo -a s **1.** zlasti prostočasna dejavnost umetne obrti, pri kateri se izdelujejo čipke s kleklji, prvotno za dodaten zaslužek **S:** klékljarstvo, klékljanje (1)

Opozoril /Božo Račić/ je, da se je z uveljavljanjem domačega čipkarstva raz-

vila tudi domača terminologija, »ki je zelo originalna in smiselna, ker je vzniknila od čipkaric samih zaradi razpoznavanja raznih oblik in ornamentov«. Lučka, 99.

2. domača obrt, pri kateri se izdelujejo čipke

Posamezni viri o zgodovini čipkarstva /na Slovenskem/ segajo v bogatejše plemiške kroge in samostane (Škofja Loka, Mekinje). Lučka, 110.

čipka zaključene oblike -e -- -- ž nav. mn. klekljana čipka, katere vzorec ponazarja določen likovno omejen, celovit lik, na primer čipka s cvetličnim motivom

Po obliki so čipke metrske, metrovke (klekljajo se v obliki ožjega ali širšega traku) ali zaključenih oblik (okrogli, ovalni, kvadratni in pravokotni prtiči, ki imajo dekorativno vlogo) /.../ Lučka, 96/97.

čolnična čipka -e -e ž nav. mn. ročno izdelana čipka, ki se izdeluje s pomočjo čolnička za navijanje niti

Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, vezenih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolničnikih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

D **dáljšati se** -am se nedov., v zvezi s klékelj podaljševati nit, ki vodi od vzorca na klekljarski blazini do tuljavice na kleklju **Prim.** podáljšati klékelj

... bova iz tvoje sobe prinesli kolovrat in jaz bom nasukala kleklje, saj so že skoraj prazni, prav težko klekljam s praznimi, vidiš, kako se mi kar naprej daljšajo. Lučka, 44.

debelína súkanca -e -- ž razsežnost sukanca, ki se označuje z večkratnikom števila deset, in sega pri lanenem do dvesto **Prim.:** bombážni súkanec, lanéni súkanec

Debelina sukanca se razlikuje po desetih, laneni so razvrščeni od 30 do 200, pri čemer je sukanec št. 30 najdebelejši, št. 200 pa najtanjši. Lučka, 88–89.

désni klékelj -ega -klja m klekelj, ki se drži v desni roki **Prim.** lévi klékelj *Vsakega /vsak par klekljev/ enkrat posuče, tako da oba desna kleklja posuče čez dva leva kleklja. Lučka, 96.*

drajténa búcika -e -e ž nar. → kovínska búcika

Poleg običajnih kovinskih (v pogovornem jeziku drajtenih) s kovinsko glavico so včasih veliko uporabljali bucike, ki so imele na koncu stekleno glavico (glavične bucike) /.../ Lučka, 92.

drdráti -ám nedov., v zvezi s *kolóvrat* dajati enakomerne, neglasne, kratke zvoke ob premikanju gibajočih se delov kolovrata

Še ponoči ji kdaj ni dal /kolovrat/ miru, drdral je, kot da bi ji pripovedoval zelo znano pravljico. Lučka, 45.

drobížek -žka m oseb. zelo majhen klekelj

»Da bi z njimi kdo klekljal, saj skoraj ne verjamem,« se je vtaknila Marjeta. »S takim drobižkom.« Lučka, 70.

dvá pára (klékljev) dvéh -ov (-) m dv. dve dvojici klekljev, s katerima se izdeluje kitica, kar je osnovna prвина začetnega učenja klekljanja

»Poskusi, Lučka, čisto preprosto je, če začneš z dvema paroma niti. Niti se prepletajo tako, kot če bi svoji punčki spletala kitke /.../ Lučka, 58.

énkrat posúkati -- -am dov. premakniti nit med klekljanjem tako, da se v paru klekljev desni klekelj predene čez levega in se pri tem nit z desnega kleklja ovije čez nit levega **S:** posúkati

Vsakega /vsak par klekljev/ enkrat posuče, tako da oba desna kleklja posuče čez dva leva kleklja. Lučka, 96.

figúra -e ž likovno prepoznavno živo bitje na čipkah, na primer plesalke, narodne noše, ptiči, navadno izdelano z veliko parov klekljev

Pri zelo zahtevni klekljani čipki (polnitve, rastlinska motivika, človeške ali živalske figure) rabimo tudi od 20 do 50 parov in več. Lučka, 84.

figurálíka -e ž likovno prepoznavna živa bitja, na primer plesalke, narodne noše, ptiči, na klekljanih čipkah, navadno izdelana z veliko parov klekljev

/.../ najpogosteje pa gre pri tradicionalnih vzorcih za prepletanje različnih tehnik, oblik in motivov (npr. čipke s cvetličnimi motivi, figurálíka). Lučka, 94.

gásca -e ž nar. → rís

/.../ s kvačko (jehtarco) pretikamo nit skozi zankice. S tem se doseže, da se čipka (plátence, gásca) drži skupaj. Podobe, 159.

gávtri -ov m mn., nar. → motovílo

Najstarejši tip motovila za navijanje sukanca (kobilica, koza, gavtri). (Pripis k fotografiji.) Lučka, 94.

glávnata búcika -e -e ž bucika s kroglasto, navadno enobarvno glavico **S:** glávična búcika

Toda zdaj sem imela svoj povšter, dva para klekljev, toliko, da sem se lahko učila kitico, pa pisane glávne bučike, načrti pa so čakali v moji glavi. Podobe, 28.

E

F

G

glávica -e ž 1. drobna barvasta ali kovinska kroglica na vrhu bucike
Vnukinja je stala ob njej in zabadala bucike s pisanimi glavicami v njeno blazino /.../ Lučka, 19.

2. skrajni zgornji stožčasti del kleklja nad tuljavico **S:** kápica
Tale tulec, ki mu je babi pravila tiščalnik zato, ker je z njim pritiskala glavicico kleklja v kolovratov sukalnik, jim je lepo zagodel. Lučka, 48.

glavična búcika -e -e ž bucika s kroglasto, navadno enobarvno glavicico **S:** glávčnata búcika

Lučka je z roba pobirala samo velike glavične bucike, ki jih je babi prej nekoliko privzdignila /.../ Lučka, 53

góbice góbic ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa in iz debelejšega sukanca, pri katerem se ponavlja majhnim gobam podobna oblika /.../ da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporablja posebna imena, kot so rogljički, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke. Lučka, 20.

H hrváška čípka -e -e ž nav. mn. → vêjevke
Klekljale so se /tračne čipke/ iz debelejšega sukanca. Zanje je uveljavljen tudi izraz ta drobne ali hrvaške čipke. Lučka, 97.

hvárska čípka -e -e in šivana hvárska čipka -e -e -e ž nav. mn. čipka, ki se izdeluje iz niti agave **S:** tifáni čípka

Na otoku Hvaru v Hrvaški je znana šivana hvarska čipka, imenovana tudi tifani čipka, iz niti agave. Lučka, 84.

I ídrijska čípka -e -e ž ročno izdelana klekljana čipka z vzorcem, ki ga oblikuje trak, povezan z zakvačkanihmi zankami, in vmesnimi prazninami, imenovana po starem rudarskem mestu Idrija, enem od evropskih klekljarskih središč od 18. stoletja dalje, v katerem so glede na tehnologijo in obliko razvijali klekljano čipko **Prim.** slovénška čípka

Čipka, ki se tradicionalno kleklja na Slovenskem, je tračna. V literaturi in

za komercialne potrebe se je zanjo uveljavil izraz idrijska čipka (po starem rudarskem mestu Idrija). Lučka, 94.

ídrijski rís -ega -a m **1.** ozek, gost, v platneni vezavi s petimi ali šestimi pari iz sukanca sklekljan trak, ki se v vijugah vije po klekljarskem vzorcu in se povezuje z zakvačkanimi zankami **S:** ózki rís, slépi rís, nar. slépa gásca, nar. želez. véčna pót **Prim.** širóki rís **2.** ozek, gost, v platneni vezavi s šestimi pari iz sukanca sklekljan trak, ki se v vijugah vije po klekljarskem vzorcu, se povezuje z zakvačkanimi zankami in je na zunanji strani dvakrat posukan *Pet parov klekljev oblikuje trak, imenovan ozki ali idrijski ris (slepi ris, ljudski izraz je slepa gasca, v Selški dolini tudi večna pot).* Lučka, 94.

industrijska čipka -e -e ž → stròjno izdelana čipka

Zato se je vsem prednostim industrijske čipke navkljub ročna izdelava ohranila povsod tam, kjer je bilo čipkarstvo v preteklosti že razvito. Lučka, 109.

jéfta -e ž nar., **jéftarca** -e ž nar., **jéhtalca** -e ž nar., **jéhtarca** -e ž nar. → kváčka

Tudi za kvačko so uveljavljeni številni ljudski izrazi, npr. jefta, jeftarca, jehtarca, jehtalca. Lučka, 93.

jéftana čipka -e -e ž nar., **jéhtana čipka** -e -e ž → sklépljena čipka

Ker pa se ta sklepa (s kvačko se zakvačkajo daljše zanke), čipko imenujemo tudi sklepljena ali v ljudski rabi jeftana, jehtana čipka. Lučka, 95.

jéhtanje -a s nar. → kváčkanje

Imela sem tudi pisane glavčnate bucike in jehtarco, brez katere ne nastane noben pravi klekljani špic, saj prav jehtanje omogoča, da se čipkasto tkanje prepleta in drži skupaj. Podobe, 29.

jéhtati -am nedov., nar. vleči niti s kvačko skozi zanko ali več zank na čipki in jih pretikati z drugega kleklja skozi zanko, ki s tem potegom nastane, s čimer se deli čipke med seboj povežejo **Prim.** zakváčkati

»Kaj si tako nestrpna? Počakala bi, da ti kdo pokaže in te nauči jehtat.« *Podobe, 29.*

jérbas -a m nar. podolgovat ali okrogel pletarski izdelek z ravnim dnom, kamor se namesti klekljarska blazina tako, da del gleda iz nje, in rabi za shranjevanje bučik, kvačke, škarij **S:** košára **Prim.:** korítce, zíbka *Babica je imela velik punkelj, trdo posajen v pleteno košarico, imenovano tudi jerbas.* Lučka, 19.

jérbašček -čka m nar. majhna košara za klekljarsko blazino, navadno namenjena otrokom **5**: košarica

To pa je bilo za vse male klekljarice in klekljarje dovolj velika spodbuda, da so pobrali jerbaščke z blazinami v vrečke in jih prinesli domov /.../ Lučka, 57.

jêrmen -éna m trak, močnejša vrv s sklenjenima koncema, ki prenaša vrtenje s kolesa na manjše dele kolovrata, s katerimi se suče kleklje
Babi je najprej na kolovratovo kolo napela jermen. Lučka, 48.

júrčk -a m nar. tolm. → klékljarska blazína **5**: nar. cerklj., nar. idrij. búla, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pôvšter, nar. želez., nar. žirov. púnkelj, nar. kor. púnkeljc
V različnih klekljarskih območjih so znani različni izrazi za klekljarsko blazino, na Idrijskem in Cerkljanskem ji pravijo bula, na Tolminskem jurčk ali matevž, v Selški dolini punkelj (punkl), na Žirovskem tudi povštar, koroške klekljarice pa punkeljc. Lučka, 86.

K **kalamíre** kalamír ž mn., nar. tolm. → klékljarski vzórec
Vzorcú pogovorno pravijo tudi mušter ali kalamire. Lučka, 89.

kápica -e ž skrajni zgornji stožčasti del kleklja nad tuljavico **5**: glávica
Klekelj je sestavljen iz tuljavice, na katero je navit sukanec, ki se zgoraj zaključuje z različno oblikovano kapico /.../ Lučka, 87.

kítica -e ž tanki vrvici podobna prvina klekljanja, narejena iz niti z dveh parov klekljev, pri katerih se zaporedoma zunanji niti posukata, premeštitá na notranjo stran in nato prekrížata **5**: kítka
In babi se je na lastne oči prepričala, da Lučka dela kitico, pravo klekljarsko kitico. Lučka, 60.

kítka -e ž → kítica
Kitke bom krepko spletala /.../ Lučka, 103.

klêj -a m ↔ mizárski klêj
Če je bil klej (lim) v obliki tablic (mizarski klej), ga je bilo treba najprej streti /.../ Lučka, 90.

klékelj -klja in -na m podolgovat lesen, s struženjem oblikovan klekljarski pripomoček s kapico, tuljavico in valjastim, na obeh straneh zoženim spodnjim delom, na katerega se navije sukanec in se uporablja pri ročnem izdelovanju klekljanih čipk **5**: nar. klíneć, nar. kozlíček, oseb. ovčícá, oseb. páličícá

Sklanjala se je nad mizico in neznansko hitela premetavati kleklje. Lučka, 13.

klékljček -čka m majhen kleklj, navadno namenjen otrokom

Lučka je pogledala svoje prste, jih razširila, da so se klekljčki zapletli vanje. Lučka, 28.

klékljana čipka -e -e ž nav. mn. čipka, narejena z načrtnim, urejenim, ponavljajočim se prepletanjem niti na klekljih po klekljarskem vzorcu na klekljarski blazini **GL.:** stávljena čipka, tráčna čipka

/.../ sem ji /zgodbi/ dodala še drugo dimenzijo – izobraževalno: s kratkim skokom v zgodovino čipke, z več postanka pri razvoju klekljane čipke na Slovenskem /.../ Lučka, 81.

klékljani prtíček -ega -čka m prtíček, narejen z načrtnim, urejenim, ponavljajočim se sukanjem in prekriževanjem niti s kleklji, na katerih je navit sukanec

Take čipke je sklekljala tudi Lučkina mami in jih potem všila v namizne serviete ter z njimi, kadar je pripravila imenitnejše kosilo, okrasila pogrinjek, klekljan prtíček pa je položila tudi v košarico za kruh. Lučka, 23.

klékljanje -a s **1.** zlasti prostočasna dejavnost umetne obrti, pri kateri se izdelujejo čipke s kleklji, prvotno za dodaten zaslužek **S:** čípkarstvo (1), klékljarstvo

»Si predstavljaš, da bi morala pri osmih letih sama služiti kruh. Mi smo ga služili s klekljanjem in še veseli smo bili, da lahko.« Lučka, 36.

2. načrtno, urejeno, ponavljajoče se prekriževanje in sukanje niti, ki tečejo od vzorca na klekljarski blazini do klekljev, oprijetih z dlanmi in prsti rok in na katerih je navit sukanec

»Ko mi je bilo vsega dovolj, sem jih /kleklje/ potrgal vse od kraja. /.../ In potem sem nekaj časa imel mir, niso me silili h klekljanju.« Lučka, 39.

3. preživljanje s klekljanjem

Mati in sestre so vstale že prej. Potem je bilo klekljanje naš poklic, dokler nismo šli služiti in je bilo konec otroštva. Lučka, 36.

klékljar -ja m moški, ki kleklja, ki zna klekljati **Prim.** klékljarica

Grdo, res grdo so včasih nekateri ravnali s klekljarji, posebno otroke so radi opeharili, če se zanje ni zavzel kdo od odraslih. Lučka, 41.

klékljarica -e ž ženska, ki kleklja, ki zna klekljati **S**: čipkarica (1) **Prim.** klékljar

»Naredimo jima veselje in povabimo v vas klekljarice, saj jih to zimo še ni bilo,« je tedaj predlagal Ani. Lučka, 66.

klékljarska abecéda -e -e ž oseb. osnovne prvine klekljanja in opravila, povezana s klekljarskimi pripomočki, brez katerih ne nastane estetska in kvalitetna čipka

Tudi kleklje je umila, vsakega posebej je obrisala z vlažno krpo. /.../ To spada prav na začetek klekljarske abecede. Lučka, 22.

klékljarska béra -e -e ž oseb. izdelki, ki nastanejo pri klekljanju, na primer prtički, prti

Približno enkrat na dva meseca, včasih pa tudi pogosteje, odvisno od tega, kako uspešna je bila njena klekljarska bera, ga je /kolovrat/ rabila. Lučka, 46.

klékljarska blazína -e -e in blazína -e ž navadno z žaganjem natlačena in s tekstilno prevleko obdana, na obeh straneh z vrstico zavezana valjasta vreča, na katero se pripne klekljarski vzorec **S**: nar. cerklj., nar. idrij. búla, nar. tolm.

júrčk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pòvšter, nar. želez, nar. žirov. púnkelj, nar. kor. púnkeljc

Ob oknu je sedela babi, tako da ji je jutranja svetloba sijala naravnost na klekljarsko blazino. Lučka, 13.

klékljarska blazínica -e -e ž majhna klekljarska blazina, navadno namenjena otrokom **S:** nar. žirov. pòvštrček

Izbrala je dedijevo blazinico, manjša je, pa tudi vzorček je manjši. Lučka, 28.

klékljarska delávnica -e -e ž navadno enodnevno srečanje klekljaric pod vodstvom strokovnega vodje z namenom, da se naučijo sklekljati določeno klekljarsko prvino, klekljarski vzorec **S:** čipkarska delávnica **Prim.:** klékljarski króžek, klékljarski tečaj, klékljarska šóla

Klekljarsko izobraževanje obsega dajanje predvsem praktičnega znanja iz klekljanja. Poteka v klekljarskih šolah, krožkih, delavnicah, zlasti teoretično tudi v obliki predavanj in seminarjev. Lučka, 100.

klékljarska mízica -e -e ž nizka prenosna miza z manjšo mizno ploščo, z dvema ali eno nogin in navadno z naslonom za noge, ki se rabi za klekljanje

/.../ potrpežljivo /je/ stala ob klekljarski mizici in čakala, kdaj bo babi priklekljala do mesta, ki si ga je določila vsako jutro sproti /.../ Lučka, 15.

klékljarska mójstrica -e -e ž oseb. zelo izurjena, spretna ženska, ki kleklja, ki zna klekljati

Železniki s klekljarskim zaledjem (Selca, Sorica, Dražgoše) slovijo po klekljarskih mojstricah, ki si prizadevajo ohranjati čipke z bogato figuraliko in cvetličnimi vzorci, kot so se razvijali zlasti v 1. polovici 20. stoletja. Lučka, 123.

klékljarska opréma -e -e ž kar se uporablja kot sredstvo za izdelovanje čipk ali navijanje klekljev, na primer klekljarska blazina, kolovrat, motorilo, kleklji **Prim.:** klékljarski pribòr, klékljarski pripomóček

Košare so izdelovali pletarji /.../ Zdaj tudi za to poskrbijo podjetniki, ki ponujajo klekljarsko opremo v kompletu. Lučka, 86.

klékljarska poštevanka -e -e ž oseb. osnovna prvina klekljanja, ki se opravi s premikom srednjih niti v levem in desnem paru eno čez drugo in nato s premostitvijo zunanjih niti v obeh parih na notranjo stran, čemur sledi ponoven premik srednjih dveh eno čez drugo **S:** céli premèt

Temu /prekrižat-posukat-posukat-predet/ pravim klekljarska poštevanka, ker mi je ostala v ušesih od tedaj, ko sem se te spretnosti učila sama. (Opombe.) Podobe, 159.

klékljarska razstáva -e -e ž razstava, prireditve, na kateri so dani na ogled klekljarski izdelki, dosežki klekljaric navadno z določeno temo ali iz določenega časovnega obdobja

Tradicionalne postajajo razstave čipk v Cerknem (Poletje v Cerknem), Polhovem Gradcu, na Koroškem, v Borovnici in drugod. Lučka, 103.

klékljarska šóla -e -e ž navadno pri določeni izobraževalni ustanovi organizirano celoletno izobraževanje otrok, med katerim si pridobijo z dokazilom potrjeno znanje klekljanja **S:** čipkarska šóla **Prim.:** klékljarski króžek, klékljarski tečaj, klékljarska delavnica

Hodila je v pravo klekljarsko šolo, dvakrat na teden. Lučka, 57.

klékljarska téhnika -e -e ž → téhnika klékljanja

/.../ pri 2. in 3. zvezku pa so se črno-belim skicam pridružile risbe v mednarodni barvni skali, ki je nadomestila težavne besedne opise zahtevnih klekljarskih tehnik pri bogatejših vzorcih. Lučka, 101.

klékljarska učiteljica -e -e ž učiteljica, z dokazilom usposobljena za poučevanje klekljanja

»Na to /na razstavo/ ne smemo pozabiti,« jih je spodbujala klekljarska učiteljica Beti. Lučka, 57.

klékljarska zádruga -e -e ž prej združenje za organiziranje ali opravljanje klekljarske dejavnosti, v Idriji prva ustanovljena 1905 in po vojni 1946. leta **S:** čipkarska zádruga

Za take čipke /čipke večjih dimenzij/ je bilo klekljanje organizirano na poseben način: klekljarska zadruga ali prodajalec čipk je povabil k sodelovanju najboljše, najhitrejše klekljarice z določenega klekljarskega območja. Lučka, 99.

klékljarska zaobljúba -e -e ž besedilo, ki obsega temeljna načela vestnega klekljanja in spoštovanja čipke in ga klekljarica na klekljarskem srečanju slovesno prebere ob vstopu v društvo, avtorici Tatjana Trontelj in Marijanca Yartz, članici Klekljarskega društva Polhov Gradec

Klekljarska zaobljuba // Z roko na tem klekeljnu svečano obljubljam, da bom pogosto za punkelj sedala /.../ natančno bom postavke prebadala /.../ in ljubezen in spoštovanje do čipke širila. Lučka, 103.

klékljarska zastáva -e -e ž zastava, na kateri so prikazani vzorci klekljanih čipk, klekljarski pripomočki, kot simbol klekljarske dejavnosti, v Idriji delo oblikovalca Oskarja Kogoja

Klekljarske prireditve v Idriji potekajo zadnji teden v avgustu, začenjajo se z razvitjem klekljarske zastave v petek zvečer /.../ Lučka, 102–103.

klékljarski dnévi -ih dní m nav. mn. večdnevna množična prireditve, združena s klekljarskimi razstavami, s prikazom klekljarskih dosežkov, povezana s kulturno-zabavnimi dogodki, na primer klekljarski dnevi v Žireh
Prim.: čipkarski dnévi, čipkarski festival

Konec aprila se bodo v Žireh že sedmič odvijali Slovenski klekljarski dnevi, ki jih z enako vnemo, kot že tolikokrat, organizira Klekljarsko društvo Cvetke. <https://www.google>, dostop: 16. maj 2013.

klékljarski izraz -ega -áza m z besedo ali več besedami posredovan klekljarski pojem

Opozorila me je, da moram klekljarske izraze natančneje razložiti in jih opremiti z ilustracijami, fotografijami ali skicami. Polonca, 27.

klékljarski króžek -ega -žka m organizirano poučevanje klekljanja, navadno otrok, zlasti v okviru šole **Prim.:** klékljarski tečaj, klékljarska delavnica, klékljarska šola

Pobudnica te dejavnosti na Koroškem je bila Marija Apohač, rojena v Železnikih, ki je 1991 začela poučevati klekljanje v krožku na osnovni šoli na Prevaljah. Lučka, 125.

klékljarski léksikon -ega -a m knjižno delo, ki v abecedno urejenih sestavkih na kratko razlaga pojme iz čipkarske dejavnosti **S:** čipkarski léksikon

Mali klekljarski leksikon Za najbolj radovedne (Naslov.) Lučka, 65.

klékljarski mójster -ega -tra m oseb. zelo izurjen, spreten moški ali ženska, ki kleklja, ki zna klekljati

/.../ ona pa se bo tega šele naučila, saj sploh ni tako težko. In pomagala ji bo sta domača klekljarska mojstra. Lučka, 27.

klékljarski pribòr -ega -òra m navadno manjši predmeti in pripomočki, na primer kleklji, kvačka, bucike, ki se uporabljajo pri klekljanju **Prim.:** klékljarski pripomoček, klékljarska opréma

Prireditve so povezane s številnimi razstavami, predavanji, prodajo čipk in klekljarskega pribora /.../ Lučka, 102.

klékljarski pripomóček -ega -čka m nav. mn. kar se uporablja kot sredstvo pri klekljanju, na primer klekljarska blazina, kleklji, kvačka **Prim.:** klékljarski pribòr, klékljarska opréma

Klekljarski pripomočki so se podedovali iz roda v rod, ostali so pri hiši, hči jih je dobila od mame ali tete, snaha od tašče in podobno. Lučka, 85.

klékljarski púnkelj -ega -klja m nar. želez., nar. žirov. ↔ púnkelj

Ah, seveda, dediju bo skrila klekljarski punkelj pod posteljo, njemu pa rekla, da mora počivati, njegovi prsti so trudni in tudi oči ne sme naprezati. Lučka, 29–30.

klékljarski rázred -ega -éda m 1. skupnost učencev, ki se hkrati učijo klekljati navadno v istem prostoru

Naš klekljarski razred, fotografiran pred osnovno šolo ok. 1956. (Pripis k fotografiji, brez oznake strani.) Podobe.

2. prostor, kjer se ta skupnost učencev uči klekljati

Klekljarska Beti pa je bila zaradi pozneje srečno prestane poštevank tako

navdušena nad svojimi učenci, da je iz klekljarskega razreda v zbornico preskakovala po tri stopnice hkrati. Lučka, 58.

klékljarski tečaj -ega -a m organizirano ponavljajoče se srečevanje klekljaric pod vodstvom strokovnega vodje z namenom pridobivati praktična in teoretična znanja s področja klekljanja **5:** čipkarski tečaj **Prim.:** klékljarski króžek, klékljarska delávnica, klékljarska šóla

Klekljanja se je mogoče zdaj učiti tudi v klekljarskih tečajih (Borovnica, Celje, Gorenja vas v Poljanski dolini, Jesenice, Kranj, Ljubljana, Logatec, Lucija pri Portorožu, Maribor, Nova Gorica, Polhov Gradec, Ptuj, Škofja Loka), svoje znanje pa izpopolnjevati v obliki delavnic in seminarjev /.../ Lučka, 124.

klékljarski vogalček -ega -čka m manjša klekljana čipka, navadno z delom v obliki vogala, kota

A normo si je vedno določala sama, na primer takole: deset klekljarskih vogalčkov do konca tedna /.../ Lučka, 16.

klékljarski vzórec -ega -rca in vzórec -rca m oblika čipke, narisana na papirnati predlogi, papircu **5:** nar. múšter, nar. tolm. kalamíre

Ažur, tudi žur – zelo preprost klekljarski vzorec, ki se ga klekljarica nauči takoj za kitico. Podobe, 159.

klékljarsko društvo -ega -a s organizirana skupina klekljaric, ki se ukvarja s klekljanjem in deluje po določenih pravilih **5:** čipkarsko društvo

Svečana zaobljuba klekljaric (in klekljarjev) ob sprejemanju v Klekljarsko društvo Polhov Gradec. (Opomba ob besedilu.) Lučka, 103.

klékljarsko izobraževanje -ega -a s organizirana dejavnost z namenom pridobivati praktično in teoretično znanje klekljanja

Tudi tu /v Železnikih/ se je klekljarsko izobraževanje začelo na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Lučka, 123.

klékljarsko območje -ega -a s območje, predel, kjer se kleklja, kjer se ukvarjajo s klekljanjem

Vedno bolj je /klekljanje/ postajalo ustvarjalno delo, iz tradicionalnih klekljarskih območij pa se je prenašalo tudi v mesta in nova klekljarska središča. Lučka, 81.

klékljarsko pravilo -ega -a s kar določa tehniko izdelovanja čipk, na primer zaporedje sukanja in prekriževanja niti s klekljev, razporeditev postavkov, s čimer nastane estetsko izdelana čipka

Taka so klekljarska pravila: ko izdelek dokončaš, ga moraš pustiti vsaj še eno noč na punklju, da se enakomerno napne in utrdi. Lučka, 44.

klékljarsko središče -ega -a s vsako od več po klekljarstvu poznanih krajev, mest, na primer Idrija, Žiri, Železniki, Polhov Gradec, Gorenja vas v Poljanski dolini, navadno z dolgo klekljarsko tradicijo, v katerih se prirejajo javni klekljarski kulturni dogodki **5:** čipkarsko središče

Čipkarski šoli v okviru zunajšolske dejavnosti delujeta po enotnem učnem programu tudi v Žireh in Železnikih, poleg Idrije najpomembnejših klekljarskih središčih z dolgoletno tradicijo. Lučka, 122.

klékljarsko šolstvo -ega -a s organizirana dejavnost z namenom pridobivati praktično in teoretično znanje klekljanja **5:** čipkarsko šolstvo

Prvi poskus klekljarskega šolstva je bila šola v Ljubljani 1763 oziroma 1764, prva prava klekljarska šola je bila ustanovljena v Idriji 1876. Lučka, 100.

klékljarsko tekmovanje -ega -a s tekmovanje v hitrosti in estetski podobi izdelanih čipk, organizirano občasno v večjih klekljarskih središčih

Od tedaj, ko se je mami odločila, da se bo udeležila velikega klekljarskega tekmovanja, je postal ta njen kolovrat zelo slaven /.../ Lučka, 52.

klékljarsko znanje -ega -a s kar si je klekljarica pridobila z učenjem klekljanja in hrani v svoji zavesti

Prišla sem v stik s prvim klekljarskim središčem, z Idrijo, začela sem izpopolnjevati klekljarsko znanje in večšine, se udeleževati klekljarskih tečajev in delavnic, obiskovati klekljarska središča po Evropi /.../ Polonca, 26.

klékljarstvo -a s zlasti prostočasna dejavnost umetne obrti, pri kateri se izdelujejo čipke s kleklji, in vse, kar je z njo povezano, prvotno za dodaten zaslužek **S:** čipkarstvo (1), klékljanje (1)

Za velik razcvet in popularizacijo žirovskega klekljarstva je poskrbela strokovna učiteljica Marica Albreht, še pred njo je nekaj let poučevala Anda Grošelj, zdaj delo nadaljuje Branka Grošelj (rojena Albreht). Lučka, 123.

klékljati -am nedov. **1.** načrtno, urejeno, ponavljajoče se prekríževati in sukati niti, ki tečejo od vzorca na klekljarski blazini do klekljev, oprijetih z dlanmi in prsti rok in na katerih je navit sukanec **Prim.:** sklékljati, naklékljati, poklékljati, priklékljati (1), vklékljati

In res je babi klekljala na poseben način; narahlo se je pozibavala s celim telesom. Lučka, 20.

2. preživljati se s klekljanjem **Prim.** priklékljati (2)

Ker je klekljal celo zimo, si je lahko ob koncu sezone kupil srajco in hlače, nekoč celo pravo moško obleko /.../ Lučka, 41.

klínc -nca m nar. → klékelj

Kleklji ali klekeljni (ponekod v Sloveniji jim pravijo tudi klinci ali kozlički) so glavno orodje klekljaric /.../ Lučka, 87.

kljúkica -e ž skrajni, ukrivljeni kovinski del kvačke, s katerim se nit sukanca povleče skozi zanko na čipki

Kvačke se razlikujejo po velikosti kljukice, npr. kvačka št. 0,14; 0,316 itd. Lučka, 93.

klóbkó -a s kroglasta oblika niti sukanca, pripravljena za navijanje na kleklje

A tudi to /pomoč pri navijanju klekljev z dvema stoloma/ ni potrebno, če ku-pi sukanec, navit v klobko ali na tuljavico. Lučka, 94.

knófelca -e ž nar., **knófla** -e ž nar. → búcika

Ljudski izraz za buciko je knofla ali knofelca. Lučka, 92.

kobilica -e ž nar. → motovílo

Najstarejši tip motovila za navijanje sukanca (kobilica, koza, gavtri). (Pripis k fotografiji.) Lučka, 94.

količek -čka m krajši okrogel lesen predmet, ki se vdene med žaganje v klekljarski blazini, da se ohrani prvotna oblika **Prim.** poléno

Če je valj zelo velik, damo v sredino količek (poleno), da blazina ne bi izgubila svoje oblike. Lučka, 86.

kolóvrat -a m prej lesena priprava z velikim kolesom in manjšimi gibajočimi se deli, s premikanjem katerih se navija sukanec na kleklje **GL.**: kolóvrat na eléktrični pogòn, róčni kolóvrat

Stari kolovrat je nekoliko lenaril ob motovilu za navijanje sukanca. Lučka, 9.

kolóvrat na eléktrični pogòn -a - - - - m kolovrat, ki ga poganja elektromotor **S:** kolóvrat na motórcék **Prim.:** prenósní róčni kolóvrat, róčni kolóvrat

Ročni kolovrat in kolovrat na električni pogon za navijanje sukanca. (Pripis k fotografiji.) Lučka, 93.

kolóvrat na motórcček -a -- -- m → kolóvrat na eléktrični pogón

Pa prav zdaj se pulita za ta kolovrat, ko je mogoče kupiti tako pripravne, na motorček. Lučka, 46.

kolóvratovo koló -ega -ésa s veliko kolo pri kolovratu, po katerem drsi jermen, ki med navijanjem sukanca na kleklje prenaša gibanje kolesa na druge dele

Babi je najprej na kolovratovo kolo napela jermen. Če se je ta medtem, ko je naprava počivala, osušil, je na kolo pritisnila mokro krpo in ga nekoliko pogrnala, na ta način je jermen primerno navlažila. Lučka, 48.

komercialni rís -ega -a m robni ris, ki se izdeluje s šestimi pari in dvema posukanima paroma na robu klekljane čipke

Če ta trak vijuga ob robu (krajček), se mu navadno prida še šesti par, ki je posukan (robni ris z dvema posukanima paroma se imenuje komercialni ris). Lučka, 94–95.

končána čípka -e -e ž čipka, sklekljana po celotnem vzorcu, pri kateri so kleklji povezani in odstriženi, navadno na mestu, kjer se je začelo klekljati

Kajti bilo je čisto res: komaj je babi odložila pravkar končano čipko, je že začela znova. Najprej je pogledala, ali je na klekljih še dovolj sukanca /.../ Lučka, 22.

končáti čípko -ám -- dov. sklekljati čipko po celotnem vzorcu, kleklje povezati in jih odstriči, navadno na mestu, kjer se je začelo klekljati **Prim.** zavézati kléklje

In je zaspala kot pred davnimi leti, ko je končala čipko, ko jo je odpela in nekaj tako lepega položila na čisto ploskev klekljarske mize. Lučka, 72.

koničasti klékelj -ega -klja m klekelj, ki je na skrajnem spodnjem delu zóžen v konico **Prim.** prisékani klékelj

V Selški dolini so bolj pogosti prisekani, na Idrijskem koničasti /kleklji/. Lučka, 87.

korítce -a s ob krajši stranici polkrožno oblikovan lesen, košari podoben podstavek za klekljarsko blazino, kamor se ta namesti tako, da del gleda iz nje in rabi za shranjevanje bučik, kvačke, škarij **S:** nar. škádarček, nar. trúga, nar. trúžca **Prim.:** jérbas, košára, zíbka

Namesto košare, imenovane tudi jerbas, se uporablja lahko leseno koritce

(škadarček, truga, tružca). To je nizek zabojček, ob straneh izdolben tako, da blazina lepo sede vanj. Lučka, 86.

košára -e ž podolgovat ali okrogel pletarski izdelek z ravnim dnom, kamor se namesti klekljarska blazina tako, da del gleda iz nje, in rabi za shranjevanje bučik, kvačke, škarij **5:** jérbas **Prim.:** koritce, zíbka *Narejena je iz omajenih (olupljenih) vrbovih viter, včasih so košare delali kar iz neomajenih, najstarejše pa so bile pletene iz slame. Lučka, 86.*

košárica -e ž majhna košara za klekljarsko blazino, navadno namenjena otrokom **5:** nar. jérbašček *Klekljarska blazina potrebuje košarico, da lepo sede vanjo. Lučka, 86.*

kovínska búcika -e -e ž bucika, ki je v celoti izdelana iz kovine **5:** nar. drajténa búcika *Poleg običajnih kovinskih (v pogovornem jeziku drajtenih) s kovinsko glavico so včasih veliko uporabljali bucike, ki so imele na koncu stekleno glavico /.../ Lučka, 92.*

kôza -e ž nar. → motovílo *Najstarejši tip motovila za navijanje sukanca (kobilica, koza, gavtri). (Pripis k fotografiji.) Lučka, 94.*

kozlíček -čka m nar. → klékelj *Kleklji ali klekeljni (ponekod v Sloveniji jim pravijo tudi klinci ali kozlički) so glavno orodje klekljaric, po njih je klekljana čipka dobila ime. Lučka, 87.*

krájček -čka m navadno s šestimi pari klekljan del čipke iz slepega risa, ki se kleklja ob robu posukanega klekljarskega vzorca *Če ta trak vijuga ob robu (krajček), se mu navadno prida še šesti par, ki je posukan /.../ Lučka, 94–95.*

krámar -ja m nekdam, v Idriji trgovec, prekupčevalec zlasti s čipkami in živim srebrom *Zato je rudniški nadzornik od novega upravitelja zahteval, naj izda odločbo o prepovedi zadrževanja kramarjev, ki so prihajali v Idrijo s pretvezo, da kupujejo čipke v zameno za živež, v resnici pa so iz mesta odnašali velike količine živosrebrove rude. Lučka, 114.*

krámarstvo -a s nekdam, v Idriji nedovoljeno trgovanje, prekupčevanje zlasti s čipkami in živim srebrom

V času njegovega /Volbenk Sigismund pl. Künpach/ upravljanja se je namreč v Idriji zelo razpaslo kramarstvo. Lučka, 114.

krizantéme krizantém ž nav. mn. klekljana čipka v širokem risu z vzorcem, sklekljanim z devetimi, desetimi pari, pri katerem se ponavljajo krizantemi podobne oblike, med katerimi so polnitve s kiticami

Po motivih in figurah, ki jih oblikuje ozek ali širok trak, ki vijuga po vzorcu, so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

krížčevke krížčevk ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa, navadno iz debelejšega sukanca, po vzorcu, pri katerem se ponavlja križu podobna oblika

Klekljala sem rogljičke in križčevke ter jih kdaj pa kdaj polepšala s parom rdeče niti po sredini. Podobe, 30.

krǫpica -e ž manjši, navadno štirioglat kos blaga, s katerim se pokrije še nedokončana klekljana čipka, da se zavaruje pred nečistočo, prahom

S: prtič (1), prtíček (2), róbec

Če je čipka velika ali zelo zahtevna in jo delamo dolgo, potem rabimo še krpico (robček), s katero pokrijemo sklekljani del čipke. Lučka, 85.

kvačka -e ž klekljarski pripomoček, navadno z lesenim, plastičnim nastavkom, v katerega je vdeta kovinska žica s kljukico na koncu, ki se uporablja za zakvačkanje zank na čipki **S:** nar. jéfta, nar. jéftarca, nar. jéhtalca, nar. jéhtarca

/.../ moramo imeti še druge pripomočke: kvačko, škarje, prtíček za pokrivanje blazine. Lučka, 85.

kvačkana čipka -e -e ž nav. mn. ročno izdelana čipka, pri kateri se za prepletanje niti uporablja kvačka

Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, vezenih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolnič-nih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

kváčkanje -a s vlečenje niti s kvačko skozi zanko ali več zank na čipki in pretikanje niti z drugega kleklja skozi zanko, ki s tem potegom nastane, s čimer se deli čipke med seboj povežejo **S:** nar. jéhtanje
jehtanje, pravilno kvačkanje – s kvačko (jéhtarco) pretikamo nit skozi zankice. (Opombe.) Podobe, 159

L lanéni súkanec -ega -nca m pri klekljanju pogosto rabljeni sukanec bele barve iz lanu z debelino, označeno z večkratnikom števila deset od trideset do dvesto **Prim.** bombážni súkanec
./.../ laneni so razvrščeni /po debelini sukanca/ od 30 do 200, pri čemer je sukanec debeline št. 30 najdebelejši, št. 200 pa najtanjši. Lučka, 88.

lévi klékelj -ega -klja m klekelj, ki se drži v levi roki **Prim.** désni klékelj
Srednja /kleklja/ prekriža levega čez desnega. Oba para hkrati zategne. Lučka, 96.

lím -a m nar. → mizárski klěj

Če je bil klej (lim) v obliki tablic (mizarski klej), ga je bilo treba najprej streti ./.../ Lučka, 90.

lístič -a m tanka klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavljajo majhnim listom podobne oblike
Posebno fine in tanke so čipke s svetličnimi motivi (cvetlice, lističi, vitice) ter živalskimi in človeškimi figurami (plesalke, narodne noše). Lučka, 98.

lúknjica -e ž nav. mn. drobna vdrtina na klekljarskem vzorcu, ki nastane zaradi prebadanja z bucikami
./.../ ali se papirc zaradi nenehne prebadanja z bucikami ni razcefral, sicer ga bo morala obnoviti, polimati, to se pravi na novo utrditi, še prej pa izdelati luknjice. Lučka, 22.

M maltéška čípka -e -e ž navadno barvne klekljane čipke iz svilenega sukanca, ki se izdelujejo na otoku Gozo na Malti
Za klekljano malteško čipko z otoka Gozo je npr. zelo značilen svilen sukanec ./.../ Lučka, 83/84.

matévž -a m nar. tolm. → klékljarska blazína **S:** nar. cerklj., nar. idrij. búla, nar. tolm. júřčk, nar. žirov. pôvšter, nar. želez., nar. žirov. púnkelj, nar. kor. púnkeljc
V različnih klekljarskih območjih so znani različni izrazi za klekljarsko blazino, na Idrijskem in Cerkljanskem ji pravijo bula, na Tolminskem jurčk ali

matevž, v Selški dolini punkelj (punkl), na Žirovskem tudi povštar, koroške klekljarice pa punkeljč. Lučka, 86.

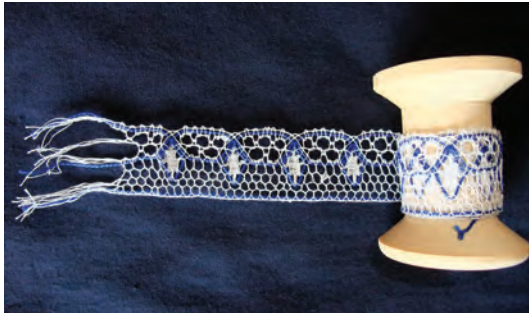
mednárodna bárvna skála -e -e -e ž z barvami dogovorjen način razpoznavanja klekljarskih prvin, tehnik na klekljarskem vzorcu
Mednarodna barvna skala (lestvica) prihaja iz Belgije, nastala je v 20. letih 20. stoletja, v Slovenijo je prišla v začetku 90. let. Lučka, 102.

méntorica klékljanja -e -- ž izkušena klekljarica, ki poučuje, z nasveti, pojasnili usmerja v klekljanju neizkušeno osebo in si s tem pridobi strokovni naziv

Vzgojila /Marija Apohal/ pa ni samo nove klekljarice, ampak tudi prvo generacijo mentoric, ki so si ta naziv pridobile z izpopolnjevanjem pri strokovni učiteljici Miri Kejžar v Škofji Loki, svoje znanje pa posredovale po mnogih osnovnih šolah (Ravne na Koroškem, Dravograd, Črna, Kotlje, Šentjanž, Šentanel). Lučka, 125.

métrovke métrovk ž nav. mn. → métrske čipke

Ugotavljalo se je namreč, da ženske razen izjem izdelujejo le preproste čipke (metrovke, brez risane predloge) /.../ Lučka, 112.

métrske čipke -ih čipk ž nav. mn. čipke, ki se končajo glede na potrebe njihove dolžine in ne ponazarjajo likovno zaključene, omejene enote 5: métrovke

Po obliki so čipke metrske, metrovke (klekljajo se v obliki ožjega ali širšega traku) /.../ Lučka, 96.

méželj -žlja m nar. nenačrtno, neurejeno prepletene niti, zlasti na mestu, kjer se kleklja

V roke ga je vzela /punkelj/ babi, in ker je imela čudežne prste, ki se jim je ponižno prepuščalo vseh pet parov klekljev, je bil meželj takoj razvozlan. Lučka, 32.

mežljánje -a s nar. zapletanje niti na klekljih v nenačrtnem, neurejenem zaporedju

zmežljati, mežljanje – premešati kleklje, da pari ne tečejo več tako, kot je treba. Kleklji se ti zmežljajo, če še nisi večš klekljanja, lahko pa tako tudi komu ponagajaš. (Opombe.) Podobe, 159.

mežljarija -e ž nar. v nenačrtnem, neurejenem zaporedju sklekljana čipka ali njen del

A pobožno si je želela, da bi to mežljarijo, ponesrečeni poskus klekljanja, spet spravila v red. Lučka, 29.

mežljáti se -ám se nedov., nar., v zvezi s *klékelj* med klekljanjem niti preplesti, zaplesti v nenačrtnem, neurejenem zaporedju **Prim.:** zmežljáti, pomežljáti

Ni mi šlo od rok, sukanec se mi je trgal, kleklji so se mi mežljali. Lučka, 39.

mizárski klěj -ega -a in klěj -a m prej snov, s katerim se je premazala klekljarska predloga, papirc, s čimer se je utrdila njegova površina in se pri prebadanju z bucikami ni poškodovala **S:** nar. lím

/.../ nato je z betkom kleklja pogladila papir, v lončku razredčila mizarski klej, vzela malo leseno lopatko /.../ in razmazala tekoči klej po papirju. Lučka, 22.

mízice mízic ž nav. mn. stavljena klekljana čipka, sklekljana z enajstimi pari po vzorcu, pri katerem se ponavlja majhni mizi podobna oblika

Dela se /stavljena čipka/ iz različnih polnitev, kitic, celega premeta, polpremeta (npr. žabice, pajki, štručke, mizice). Lučka, 95.

močerádovke močerádovk ž nav. mn. klekljana čipka v kombinaciji tračne čipke v širokem risu in stavljene čipke, pri kateri se ponavlja močeradu podobna oblika, ki ima del telesa klekljan v posukanem risu

/.../ da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporablja posebna ime-na, kot so rogljički, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke. Lučka, 20.

módra nítka -e -e ž sukanec modre barve v beli, belkasti čipki z ljudskimi motivi, sklekljani zlasti v širokem risu **Prim.** rdéča nitka

Le izjemoma so imele čipke, klekljane v širokem risu z narodnimi motivi (ro-

gljički, križčevke, pogačke, srčkovke), po sredini tudi rdečo in modro nitko. Lučka, 88.

motív iz živalskega sveta -a - - - - m motiv klekljane čipke v obliki figure z vzorcem živali, na primer metulja, ovce, pikapolonice **Prim.** cvetlični motiv *Ker so med klekljaricami in klekljarji tudi otroci, je bilo prav zanje v novejšem času narisano veliko vzorčkov s prikupnimi motivi iz živalskega sveta (srne, zajčki, miške, petelinčki, ptice, pikapolonice).* Lučka, 98.

motovílo -a s prej lesena priprava s prečkami, s katere je med vrtenjem te tekla nit iz povesa sukanca, nameščenega na njej, na kolovrat **5:** nar. kobilica, nar. kôza, nar. gávtri
Tudi motovila so različnih oblik, najbolj preprosta oblika pa je kobilica ali koza (tudi gavtri). Lučka, 94.

mréža -e ž mreži podobna klekljana oblika, ki nastane s sukanjem parov, s katero se zapolnijo praznine med risom na klekljarskem vzorcu */.../ v obliki rožic, mreže, satja ipd. rabi /kitica/ kot polnilo med vijuganjem risa in daje čipki izredno dekorativnost.* Lučka, 96.

mréžena čipka -e -e ž nav. mn. ročno izdelana čipka, ki se izdeluje po vzorcu iz mreže s pomočjo šivanke
Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, vezenih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolnič-nih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

múšter -tra m nar. → klékljarski vzórec
Vzorcu pogovorno pravijo tudi mušter ali kalamire. Lučka, 89.

naklékljati -am dov. s klekljanjem narediti določeno število čipk, prtičkov, klekljarskih izdelkov **Prim.:** klékljati, sklékljati, poklékljati, priklékljati (1,2), vklékljati
»Še to. Potem bom vse, kar sem naklekljala to jesen, odnesla prodat /.../ Polonca, 10.

napéti se -pnèm se dov., v zvezi s čipka enakomerno razporediti sile, ki delujejo med nitmi, po celotni dokončani čipki
Taka so klekljarska pravila: ko izdelek dokončaš, ga moraš pustiti vsaj še eno noč na punklju, da se enakomerno napne in utrdi. Lučka, 44.

národne nóše národnih nóš ž nav. mn. klekljana čipka z vzorcem, po obliki podobnim človeški figuri, oblečeni v narodno nošo

N

Posebno fine in tanke so čipke s cvetličnimi motivi (cvetlice, lističi, vitice) ter živalskimi in človeškimi figurami (plesalke, narodne noše). Lučka, 98.

nasnútek -tka m začetni položaj parov klekljev pri klekljani čipki, pri čemer so z nitjo obdani okrog bucike, zabodene na klekljarskem vzorcu *Vsaka barva pomeni /pri mednarodni barvni skali/ svojo tehniko: modra = kitica /.../ rumena = zanka pri nasnutku, ovitek, ribica /.../ Lučka, 102.*

nasúkati kléklje -am -- dov. obdajati klekelj na tuljavici z nitmi sukanca s pomočjo naprav, navadno z vrtenjem gibajočih se delov kolovrata **S:** navijati kléklje **Prim.:** navijati, navíti súkanec
... bova iz tvoje sobe prinesli kolovrat in jaz bom nasukala kleklje, saj so že skoraj prazni /.../ Lučka, 44.

natrgati vzorec -am -- dov. delno poškodovati klekljarsko predlogo, papirc zlasti s povečanjem luknjic na vzorcu zaradi ponavljajočega se zabadanja bucik, kar onemogoča izdelavo kvalitetne in estetske čipke **Prim.:** razcefráti, polímati

/.../ ko pa ji je babi razložila in celo pokazala, kako so ji bucike natrgale vzorec, se Lučki njeno početje ni zdelo več tako nenavadno. Lučka, 22.

navijanje súkanca -a -- s nameščanje niti sukanca navadno z vrtenjem gibajočih se delov kolovrata na tuljavico kleklja
Dedek ga je /kolovrat/ predelal tako, da ga je babi uporabljala za navijanje sukanca. Lučka, 45.

navijati -am nedov. postopek priprave na klekljanje, pri katerem se tuljavice kleklja obdajajo z nitmi sukanca, navadno z vrtenjem gibajočih se delov kolovrata **Prim.:** navijati kléklje, navíti súkanec, nasúkati kléklje
»Kdo mi bo šel po kolovrat? Spet bo treba navijati.« Lučka, 46.

navíjati kléklje -am -- nedov. obdajati klekelj na tuljavici z nitmi sukanca s pomočjo naprav, navadno z vrtenjem gibajočih se delov kolovrata **S:** nasúkati kléklje **Prim.:** navíjati, navíti súkanec

Mami se je po nekaj poskusih vdala in še naprej prosila babi, da ji je navijala kleklje. Lučka, 50.

navíti klékelj -ega -klja m klekelj, ki ima tuljavico obdano z nitmi sukanca *In nikoli ni pozabila povedati, da je bila tako dobra tudi zato, ker je imela najbolje, kot je to le mogoče, navite kleklje. Lučka, 53*

navíti súkanec -vímem -- dov. namestiti niti sukanca na tuljavico kleklja navadno z vrtenjem gibajočih se delov kolovrata **Prim.:** navíjati, navíjati kléklje, nasúkati kléklje

Babi je brž sedla za kolovrat in navila sukanec tako enakomerno, kot je znala samo ona. Lučka, 52.

navòj -ôja m vsak od več ovojev sukanca na tuljavici kleklja */.../ če kleklji nočejo lepo drseti med prsti, če se ti odvijajo, da jih moraš loviti pod mizo; nič bolje ni, če se ti sukanec zažira med navoje. Lučka, 52.*

navpíčni pár -ega -a m nav. mn. vsak od več parov klekljev, ki tečejo po celi dolžini čipke v smeri, ki jo določa klekljarski vzorec, in se prepletajo s tekočim parom **Prim.** tekóči pár

/.../ hkrati pa spoznavala osnovne klekljarske izraze in pojme: navpični pari, tekoči par, celi premet, slepi postavek, notranji postavek, zunanji postavek. Lučka, 96.

nórma -e ž oseb. določitev števila izdelanih čipk, ki naj bi jih klekljarica izdelala v določenem času, ali mesta, do koder naj bi priklekljala

/.../ vedno se je mudilo z naročilom. Veste, imela je normo. /.../ A to normo si je vedno določala sama, na primer takole: deset klekljarskih vogalčkov do konca tedna /.../ Lučka, 16.

nótranji postavék -ega -vka m postavek, pri katerem se z dvema posukanima paroma klekljev zabodeno buciko obide tako, da jo sukanec z obeh parov obda z zunanje strani čipke **Prim.** zunánji postavék

/.../ bo prešla na ažur, pri katerem se bo učila sukati pare in postavljati notranje postavke, nato bo klekljala ozki ali slepi ris /.../ Lučka, 96.

nôžni kolóvrat -ega -a m kolovrat, pri katerem se gibljivi deli poganjajo s pritiskanjem noge na pedal **Prim.** kolóvrat na eléktrični pogòn

Najstarejši so nožni kolovrati, predelani so iz kolovratov za predenje volne. Lučka, 93.

O obésiti kléklje -im -- dov. na začetku klekljanja namestiti pare klekljev na klekljarsko blazino tako, da se nit posameznega para obda okrog bucike, zabodene v klekljarsko predlogo, papirc

In čez uro ali dve je že spet obesila kleklje na bucike in spet se je začelo njeno rahlo, ritmično pozibavanje nad blazino. Lučka, 22.

obléči blazíno oblécem -- dov. klekljarsko blazino vstavi v vrečasto prevleko iz blaga in jo na obeh straneh zavezati z vrstico

Povšter sem že imela. Bil je natanko tak, kot mora biti za pravo klekljarico: trdo natlačen, da so se bucike lepo zabadale vanj. Mama ga je oblekla v živahno pisano blago /.../ Podobe, 28.

odkupováłka -e ž ženska, ki si s plačilom pridobi sklekljano čipko

Zdaj je babičina čipka počakala toliko časa, da je prišla ponjo odkupovala. Lučka, 21–22.

odkupováti -újem nedov. s plačilom pridobivati sklekljano čipko

Papirce pa nam je vedno dal trgovec, ki je od nas odkupoval špice. Lučka, 38.

odpénjanje -a s odstranjevanje sklekljane čipke od klekljarske blazine s potegovanjem bucik iz nje

Ni bolj čudovite stvari pri klekljanju, kot je odpenjanje. Delček za delčkom se od papirca ločuje čipka /.../ Lučka, 20.

odpénjati čípko -am -- nedov. odstranjevati sklekljano čipko s klekljarske blazine s potegovanjem bucik iz nje **Prim.** odpéti čípko

Pozno v noč bo klekljala, da bo v petek lahko končala. Z Lučko bosta potem skupaj odpenjali. Lučka, 42.

odpéta čípka -e -e ž klekljana čipka tik po dokončanju, ki je s potegovanjem bucik odstranjena od klekljarske blazine

Odpeto čipko je navadno odnesla naravnost v spalnico. Tam je imela komodo, nizko omaro s predali za shranjevanje perila, ki je bila hkrati tudi shramba za njene čipke. Lučka, 20.

odpéti čípko -pnèm -- dov. odstraniti sklekljano čipko s klekljarske blazine s potegovanjem bucik iz nje **S:** snéti čípko **Prim.** odpénjati čípko

Potem poberemo iz blazine bucike (odpnemo špic), da se čipka loči od papirnate predloge (papirca). Podobe, 158.

odstriči kléklje -strižem -- dov. s škarjami prestriči niti, ki peljejo z mesta klekljanja na klekljarskem vzorcu do tuljavice na kleklju

Mati je klekljala prvi in drugi dan, bila je sreda, prišel je četrtek, v petek zvečer pa je končevala zadnjo cvetko, prikvačkala še zadnji bel listič in ji dodala tanko stebelce, povezala niti in odstrigla kleklje. Pravljica, 154.

odvijati se -am se nedov., v zvezi s kléklji nenačrtovano, nehote daljšati nit, ki vodi od mesta, kjer se čipka izdeluje, do tuljavice na kleklju, ker je zanka, ki to preprečuje, popustila

»A to nič ne pomaga, če kleklji nočejo lepo drseti med prsti, če se ti odvijajo, da jih moraš loviti pod mizo /.../ Lučka, 52.

oškrbljen klékelj -ega -klja m oseb. klekelj, ki je zaradi dolge rabe obrabljen, načet, z manjšim manjkajočim delom

Oh, saj smo otroci imeli vedno najslabše /kleklje/. Samo take, ki niso bili več dobri, oškrbljeni, zguljeni. Lučka, 38.

ovčica -e ž nav. mn., oseb. → klékelj

Res je Lučka vse dopoldne skakala od babi do dedija, zabadala bucike v blazino zdaj enemu, zdaj drugemu in bi tako rada popravila klekelj, ki je silil iz vrste discipliniranih ovčic. Lučka, 28.

ovitek -tka m prvina klekljanja, ki nastane pri vbodu bucike, okrog katere se obda nit enega kléklja, s čimer se čipka pritrudi na vzorec Prim. postávek

Vsaka barva pomeni /pri mednarodni barvni skali/ svojo tehniko: modra = kitica /.../

rumena = zanka pri nasnutku, ovitek, ribica /.../ Lučka, 102.

ózki rís -ega -a m ozek, gost, v platneni vezavi s petimi ali šestimi pari iz sukanca sklekljan trak, ki se v vijugah vije po klekljarskem vzorcu in se povezuje z zakvačkanimi zankami **5**: slépi rís, ídrijski rís (1), nar. slépa gásca, nar. želez. věčna pót Prim. širóki rís

Z dvema paroma lahko delamo kitico pa tudi ribice, s petimi pari ozki ris, s sedmimi do devetimi pari široki ris. Lučka, 84.

pájki -ov m mn. stavljena klekljana čipka, sklekljana s šestimi pari po vzorcu, pri katerem se ponavlja stilizirani figuri pajka podobna oblika

P

Dela se /stavljena čipka/ iz različnih polnitev, kitic, celega premeta, polpremeta (npr. žabice, pajki, štručke, mizice). Lučka, 95.

pájkove -ih ž nav. mn., nar. žirov. → štrúčke

Ves teden smo male klekljarice vadile štručke (imenovali smo jih pajkove). Polonca, 19.

páličica -e ž oseb. → klékelj

Lučka je metala /kleklje/, hitro, hitro ... Vse paličice morajo priti na drugo stran. In kleklje je treba zlagati drugega čez drugega. Lučka, 28–29.

papírc -a m papirnat izdelek z vzorcem čipke in navadno ob robu s podatki o risarju, številu parov, debelini sukanca, ki se ojačan zlasti s tršim papirjem z bucikami pripne na klekljarsko blazino **S**: predlóga

In tudi zvečer, ko je Lučka že zdavnaj spala, je vedela, da babi še sedi na peči, tik nad lučjo, da ji sveti naravnost na blazino, da se sklanja nad papirc in kleklja, kleklja ... Lučka, 16.

pár klékljev -a -- m glavna in osnovna enota klekljev, ki se z večkratnikom para uporablja pri klekljanju, na primer pet za slepi ris, sedem za ši-roki ris

Na klekljarski mizici sta ostala dva punklja, prvi velik, zdaj z velikim papir-cem in z veliko kleklji, drugi majhen z malim vogalčkom, pripetim na njem, in šestimi pari klekljev. Lučka, 26.

pávčki -ov m nav. mn. klekljana čipka iz ozkega ali širokega risa, pri kateri se ponavlja oblika palca na roki

/.../ da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporablja posebna ime-na, kot so rogljički, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke. Lučka, 20.

péča -e ž nekđaj žensko pokrivalo ljudske noše iz belega blaga, okrašeno s stavljenom metrsko čipko **Prim.** péčna čípka

Najstarejša na Slovenskem znana stavljená čípka je péčna (z njo so krasili ženska pokrivala – peče), imenovana tudi til. Lučka, 95.

péčna čípka -e -e ž nekđaj stavljená metrska čípka s ponavljajočim, gosti mreži podobnim vzorcem, ki se je klekljala po vsej širini klekljarskega vzorca hkrati in se je uporabljala za okras peč **S:** til **Prim.** péča

Najstarejša na Slovenskem znana stavljená čípka je péčna (z njo so krasili ženska pokrivala – peče) /.../ Lučka, 95.

pedálo kolóvrata -a -- s del kolovrata blizu tal, na katerega se pritiska z nogo, s čimer se kolovrat goni, poganja

Babica je v taktu pritiskala na pedalo, to je bilo povezano s kolesom, kolo z vzvodom ... vrtenje se je prenašalo na klekelj, tudi ta se je vrtel in pobiral sukanec z motovila. Lučka, 48–49.

pêntlja -e ž oblika sukanca, ki nastane ob potegu niti s kvačko skozi eno ali več zank na čipki

/.../ tako napravi pentljo, skozi katero pretakne drugi klekelj in zakvačka. Lučka, 92–93.

peréscé -a s klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja oblika lističa

Prav zdaj je klekljala velik okrogel prt z najtanjšimi rožicami in še tanjšimi peresci. Pravljica, 154–155.

plátence -nca s slepi ali široki ris na klekljani čipki

Do druge svetovne vojne se je veliko klekljalo v tehniki širokega risa (široka gasca, platence). Lučka, 95.

platnéna čípka -e -e ž nav. mn. → tráčna čípka

Med najbolj značilnimi /klekljanimi čipkami/ so tračne (nemško Bandspitze; prvotni izraz platnene) in stavljené čipke /.../ Lučka, 94.

plesálke plesáلك ž nav. mn. klekljana čipka z vzorcem, po obliki podobnim ženski figuri, ki pleše

Posebno fine in tanke so čipke s cvetličnimi motivi (cvetlice, lističi, vitice) ter živalskimi in človeškimi figurami (plesalke, narodne noše). Lučka, 98.

pletár -ja m prej moški, ki izdeluje pletene izdelke, tudi košare za klekljanje

Košare so izdelovali pletarji, vsako klekljarsko območje je imelo svoje mojstre. Lučka, 86.

pletêna čipka -e -e ž nav. mn. ročno izdelane čipke, ki se izdelujejo s pomočjo pletilke

Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, vezenih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolničnih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

podáljšati klékelj -am -- dov. podržati klekelj v roki in ga rahlo potegniti, da se poveča dolžina niti, ki poteka od vzorca na klekljarski blazini do tuljavice na kleklju **Prim.** dáljšati se

Oh, kako lep špic je nastajal. Še me je bilo treba kdaj spomniti: podaljšaj kleklje, obrni povšter, pošteno pritisni buciko /.../ Podobe, 30.

podíranje -a s predevanje klekljev s sukancem v obratnih premikih kot pri nastajajoči čipki, kar povzroči, da se čipka razpleta

Čipka je stara skoraj toliko, kot je staro človekovo oblačilo. Razvila se je v davnini iz praktične potrebe, da je treba nitim na robovih tkanin (oblačil) preprečiti podiranje. Lučka, 104.

podložiti papírc -ím -- dov. dati navadno trši papir pod predlogo klekljarskega vzorca, da se ojača

Papirc klekljarica najprej podloži z nekoliko tršim papirjem (če vzorec ni že odtisnjen na tak papir) in ga z bucikami pripne na blazino. Lučka, 89.

pogáčke pogáčk ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa iz debelejšega sukanca, po vzorcu, pri katerem se ponavlja stilizirani obliki pogáče podobna oblika

V tej tehniki /širokega risa/ se izdelujejo rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke. Lučka, 96.

poklékljati -am dov. nekaj časa klekljati **Prim.:** klékljati, naklékljati, priklékljati (1,2), sklékljati, vklékljati

*»Če boste imeli težave s prostim časom, pa lahko malce tudi poklekljate.«
Lučka, 57.*

poléno -a s neobdelan krajši kos lesa, ki se vdene med žaganje v klekljarski blazini, da se ohrani prvotna oblika **Prim.** količek

Če je valj zelo velik, damo v sredino količek (poleno), da blazina ne bi izgubila svoje oblike. Lučka, 86.

polímati -am dov., nar. premazati delno poškodovano klekljarsko predlogo, papirc z mizarskim klejem, s čimer se zagotovi trdnost in prepreči trganje **Prim.:** razcefráti, natrgati vzórec

/.../ ali se papirc zaradi nenehnega prebadanja z bucikami ni razcefral, sicer ga bo morala obnoviti, polimati /.../ Lučka, 22.

polnítvé polnítev ž nav. mn. vsak od več delov klekljane čipke, ki čipko poveže in s katerim se zapolnijo praznine na njej, na primer kitice, ribice, mreža, satje

Pri zelo zahtevni klekljani čipki (polnitve, rastlinska motivika, človeške ali živalske figure) rabimo tudi od 20 do 50 parov in več. Lučka, 84.

pôlpremet -éta m prvina klekljanja, pri čemer je tekoč samo en klekelj in se opravi s premikom desnih klekljev iz dveh sosednjih parov čez leva, čemur sledi premik desnega kleklja pod levega **Prim.:** céli premet, premet

Nekaj osnovnih prvin in tehnik čipke: 1 kitica, 2 ribice, 3 ozki ris /.../ 8 polpremet. Lučka, 96.

pôlžki -ov m nav. mn. klekljana čipka v tehniki širokega risa, pri katerem se ponavlja majhnemu polžu podobna spiralasta oblika

Ovalna čipka s polžki. (Pripis k fotografiji.) Lučka, 98.

pomežljáti -ám dov., nar. nenačrtno, neurejeno predeti kleklje **Prim.:** mežljáti, zmežljáti

*»Kako že to naredi babi? Aha, takole jih /kleklje/ preplete, babi pravi, da pomežlja!«
Lučka, 28.*

poravnáti kléklje -ám -- dov. nerazporejene kleklje na klekljarski blazini spraviti v tako načrtno, urejeno zaporedje, kot ga določa klekljarski vzorec

In skrbne zvezdice so švignile skozi majhno okno, poravnale kleklje, zapiknile še zadnjo buciko v klekljarski povštrček, ga pokrile s prtičem /.../ Polonca, 14.

poskakovanje klékljev -a -- s oseb. živahni premiki klekljev, povezanih z nitmi, ki tečejo od vzorca na klekljarski blazini, pri čemer nastajajo enakomerni, mirni, kratki zvoki

Bila so naju sama ušesa in ob poskakovanju klekljev se je obetal prav na pet večer. Stara mama je znala pripovedovati tako zanimive stvari. Podobne, 70.

posódice -e ž votel predmet, navadno s pokrovčkom, v katerem se hranijo bucike **Prim.** škátlica

Vnukinja je stala ob njej in zabadala bucike s pisanimi glavicami v njeno blazino: iz posodice je pobrala najprej vse bele. Lučka, 19.

postávek -vka m nav. mn. prvina klekljanja za pritrditev čipke na vzorec, ki nastane pri vbodu bucike v zaznamovano mesto na predlogi, papircu, okrog katere se obda navadno posukane niti dveh parov klekljev **GL.:** zunanji postávek, nótranji postávek **Prim.** ovítek

Poleg običajnih kovinskih /.../ so včasih veliko uporabljali bucike, ki so imele na koncu stekleno glavico (glavične bucike), vendar so bile primerne le za bolj grobo čipko z redkejšimi postavki. Lučka, 92.

postáviti búciko -im -- dov., **postávljati búcike** -am -- nedov. v pokončni legi potisniti buciko skozi zlasti zaznamovano mesto na predlogi, papircu v notranjost klekljarske blazine **S**: zabôsti búciko, zapíkniti búciko, nedov. postávljati postávke

V blazino postavi buciko in nanjo obesi oba para. Lučka, 96.

postávljati postávke -am -- nedov. → postáviti búciko → postávljati búcike /.../ *bo prešla na ažur, pri katerem se bo učila sukati pare in postavljati notranje postavke, nato bo klekljala ozki ali slepi ris /.../ Lučka, 96.*

posúkan pár -ega -a m par klekljev, pri katerem je nit z desnega kleklja ovita čez nit levega

/.../ (robni ris z dvema posukanima paroma se imenuje komercialni ris). Lučka, 95.

posúkati -am dov. premakniti nit med klekljanjem tako, da se v paru klekljev desni klekelj predene čez levega in se pri tem nit z desnega kleklja ovije čez nit levega **S**: ênkrat posúkati

Vsakega /par klekljev/ ênkrat posuče, tako da oba desna kleklja posuče čez dva leva kleklja. Lučka, 96.

posúkat-posúkat-prekrižat -am-am-am dov. predeti desna kleklja z dveh sosednjih parov čez leva in nato srednja kleklja tako, da gre desni klekelj spodaj in levi čez njega **Prim.** prekrižat-posúkat-posúkat-predêt

Z vsakim premetom klekljev ji je šlo bolje, Jelka je stala za njo, tako kot je videla svojo učiteljico Beti, in jo opominjala: posukat-posukat-prekrižat – pa spet posukat-posukat-prekrižat. Lučka, 58–60.

potónike potónik ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa po vzorcu, pri katerem se ponavlja cvetu potonike podobna oblika, ki ima pet pavčkov

/.../ da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporablja posebna ime-na, kot so rogljički, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke. Lučka, 20.

pótovka -e ž nekđaj ženska, ki je hodila iz kraja v kraj in prekupčevala s čipkami

Kdo ve, kako bi se končala zgodba o nesrečnem kraljeviču, če se vanjo ne bi vrinila potovka Neža. Ta je po hribih kupčevala s čipkami in jih nosila prodajat v mesto imenitnim gospem. Ajčka Bajčka, 9–10.

potresávati s kléklji -am -- -- nedov., oseb. negospodarno odmikati kleklje od najbolj učinkovitih premikov z njimi

Babi ga je zato včasih pokarala: »Ne cukaj in ne potresavaj s kleklji, saj to nič ne pomaga. Zaradi tega ne boš nič prej končal.« Lučka, 23.

potrgani klékelj -ega -klja m klekelj, pri katerem zlasti zaradi premočne-ga, sunkovitega potega nit, ki teče z mesta na vzorcu, kjer se čipka izdeluje, do tuljavice, ni več cela, zvezna

/.../ in s prstom pokazala pod posteljo, kjer se je sramežljivo skrival njegov punkeljček s potrganimi in razmetanimi kleklji. Lučka, 30.

potrgati kléklje -am -- dov. zlasti s premočnimi, sunkovitimi potegi za kleklje povzročiti, da nit, ki pelje z mesta izdelovanja čipke do tuljavice na kleklju, ni več cela, zvezna

Komaj sem privezal en klekelj, že se je utrgal drugi. Ko mi je bilo vsega dovolj, sem jih potrgal vse od kraja. Lučka, 39.

povézati kléklje -véžem -- dov. s prepletom niti eno čez drugo na dveh klekljih narediti vozle, jih močno zategniti in s tem navadno prenehati klekljati čipko **Prim.:** končati čipko, zavézati kléklje

/.../ v petek zvečer pa je /mati/ končevala zadnjo cvetko, prikvačkala še zadnji bel listič in ji dodala tanko stebelce, povezala niti in odstrigla kleklje. Pravljičica, 154.

pôvštar -tra m gl. pôvšter

V različnih klekljarskih območjih so znani različni izrazi za klekljarsko blazino, na Idrijskem in Cerkljanskem ji pravijo bula, na Tolminskem jurčk ali matevž, v Selški dolini punkelj (punkl), na Žirovskem tudi povštar, koroške klekljarice pa punkeljč. Lučka, 86.

pôvšter -tra in pôvštar -tra m → nar. žirov. klékljarska blazina **S:** nar. cerklj., nar. idrij. búla, nar. tolm. júřčk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pôvštrček, nar. želez., nar. žirov. púnkelj, nar. kor. púnkeljc

Povšter lahko spretna klekljarica /.../ naredi sama iz močnega platna, v katerega natlači žaganje tako, da dobi obliko valja. Podobe, 29.

pôvštrček -čka m → nar. žirov. klékljarska blazínica

Lučka pa je tokrat svojemu nahrbtniku dodala še klekljarski povštrček, narejen posebej zanjo. Lučka, 76.

pozibávati se -am se nedov., oseb., v zvezi s *púnkelj(č)ek*, *pôvšter* premikati se v ko-

šari, jerbasu zaradi neprilegajočega se stika med košaro in klekljarsko blazino

»Če blazina ne sede lepo v košarico, to je v jerbas, se punkeljček pozibava in ovira delo.« Lučka, 52.

prázni klékelj -ega -klja m klekelj, ki na tuljavici nima (več) sukanca

»Jutri, jutri ... bova iz tvoje sobe prinesli kolovrat in jaz bom nasukala kleklje, saj so že skoraj prazni, prav težko klekljam s praznimi, vidiš, kako se mi kar naprej daljšajo. Lučka, 44.

prebádanje -a s potiskanje bucik v pokončni legi v notranjost klekljarske blazine ob prvi ali ponovni uporabi predloge, papirca

Najprej je pogledala, ali je na klekljih še dovolj sukanca, preverila, ali se papirc zaradi nenehnega prebadanja z bucikami ni razcefral, sicer ga bo morala obnoviti, polimati /.../ Lučka, 22.

prebádati postávke -am -- nedov. potiskati bucike v pokončni legi v zaznamovana mesta na predlogi, papircu v notranjost klekljarske blazine

/.../ natančno bom postavke prebadala, nitke trdno napenjala /.../ Lučka, 103.

predévati kléklje -am -- nedov. držati kleklje, na katerih je navit sukanec, v dlaneh in s prsti rok in jih premikati v načrtnem, urejenem zaporedju, pri čemer nastaja čipka **S**; premetávati kléklje

Če pa je bilo blago zelo bogato z vzorci, je rado zapeljalo otroke, da so se ob njih ustavljali in zabadali bucike v figurice, namesto da bi hiteli predevati kleklje. Podobe, 28.

prèdkléklarica -e ž nekdam, pri idrijski čipkarski šoli kleklarica, katere čas, potreben za sklekljanje določene čipke, je bil merilo za zaslužek drugih kleklaric *Čipkarska šola /v Idriji/ je namreč zaposlovala predkleklarico, ki je vnaprej izdelala novo čipko, na podlagi opravljenega dela pa je bil izračunan čas izdelave, tako da je vsaka kleklarica že vnaprej vedela, kakšen bo njen zaslužek za sklekljano čipko. Lučka, 116.*

predlóga -e ž papirnat izdelek z vzorcem čipke in navadno ob robu s podatki o risarju, številu parov, debelini sukanca, ki se ojačan zlasti s tršim papirjem z bucikami pripne na klekljarsko blazino **S:** papírc *Čipki Kranjica in Kranjec, sklekljani po predlogi Maksima Gasparija. Lučka, 92. (Pripis k fotografiji.)*

prekrižati -am dov. niti z notranjih klekljev iz para v desni in levi roki premestiti eno čez drugo tako, da gre desni klekelj spodaj in levi čez njega */.../ kleklje dvakrat obrneš proti oknu, potem srednja dva prekrižaš na sredini v nasprotno smer in spet proti oknu. Lučka, 58.*

prekrižat-posúkat-posúkat-predét -am-am-am-dénem dov. predeti srednja kleklja iz dveh sosednjih parov tako, da gre desni klekelj spodaj in levi čez njega, nato desna kleklja iz obeh parov premestiti čez leva, čemur sledi ponoven enak premik srednjih klekljev **Prim.** posúkat-posúkat-prekrižat

Še me je bilo treba kdaj spomniti: podaljšaj kleklje, obrni povšter, pošteno pritiski buciko; klekljarska poštevanka prekrižat-posukat-posukat-predet pa je bila že trdno zasidrana v moji glavi /.../ Podobe, 30.

premešati kléklje -am -- dov. niti s klekljev nenačrtno, neurejeno preplesti, zaplesti **S:** nar. zmežljáti

zmežljati, mežljanje – premešati kleklje, da pari ne tečejo več tako, kot je treba. Kleklji se ti zmežljajo, če še nisi večš klekljanja, lahko pa tako tudi komu ponagajaš. (Opombe.) Podobe, 159.

premèt klékljev -éta -- m vsaka od več načrtnih, urejenih, ponavljajočih se premestitev niti s klekljev, ki se držijo v dlaneh in s prsti rok **Prim.:** céli premèt, pôlpremèt

Z vsakim premetom klekljev ji je šlo bolje, Jelka pa je stala za njo /.../ in jo opominjala: posukat-posukat-prekrižat – pa spet posukat-posukat-prekrižat. Lučka, 58.

premetávati kléklje -am -- nedov. držati kleklje, na katerih je navit sukanec, v dlaneh in s prsti rok in jih premikati v načrtnem, urejenem zaporedju, pri čemer nastaja čipka **5**: predévati kléklje

./.../ moraš držati dva para klekljev čisto narahlo v roki, kot da jih sploh ne bi premetaval s prsti, ampak samo v mislih. Lučka, 20.

prenôsní rôčni kolóvrat -ega -ega -a m kolovrat, ki ga je mogoče predstavljati na različna mesta in se poganja z vrtenjem ročice, pritrjene na kolesu **Prim.:** kolóvrat na eléktrični pogòn, rôčni kolóvrat

Najbolj uporabni so prenosni ročni kolovrati, ki se postavijo na mizo ./.../ Lučka, 93.

prepénjanje -a s odpenjanje nedokončane večje čipke in ponovno pripenjanje na začetno mesto na klekljarskem vzorcu, ker celoten vzorec čipke ni na predlogi, papircu

Lučka je tiho spremljala babi pri prepenjanju čipke, da je ne bi v čem zmotila. Lučka, 19.

prepéta čipka -e -e ž del nedokončane večje čipke, ki je ponovno pripet na začetnem mestu na klekljarskem vzorcu, ker celoten vzorec čipke ni na predlogi, papircu

Prepeto čipko bo lepo zložila in pokrila z robcem, potem pa naredila še drugo polovico. Lučka, 19.

preplétanje níti -a -- s osnovna prvina klekljanja, ki temelji na načrtnem, urejenem, ponavljajočem se premeščanju niti med sukanjem klekljev in prekrizevanjem niti

./.../ zelo pregledno so /na mednarodni barvni skali/ prikazani posamezni pari klekljev in prepletanje niti ./.../ Lučka, 102.

prêsti súkanec prêdem -- nedov., nekđaj s kolovratom na nožni pogon oblikovati laneno predivo v sukanec

Ugotavljalo se je namreč, da ženske razen izjem izdelujejo le preproste čipke (metrovke, brez risane predloge) iz grobega sukanca, ki ga predejo same ./.../ Lučka, 112.

pretaknítí klékelj -em -- dov. klekelj z nitjo vdeti v zanko, ki jo s pomočjo kvačke, katera povleče nit skozi zanko na čipki, oblikuje nit z drugega kleklja istega para

/.../ tako napravi pentljo, skozi katero pretakne drugi klekelj in zakvačka. Lučka, 92–93.

pretikati niti -am -- nedov. klekelj z nitjo vdevati, večkrat vdeti v zanko, ki jo s pomočjo kvačke, katera povleče nit skozi zanko na čipki, oblikuje nit z drugega kleklja istega para

Klekljana čipka /.../ je čipka, pri izdelovanju katere prepletamo, križamo, sučemo, s kvačko pretikamo niti, najpogosteje iz lanu in bombaža. Lučka, 84.

priklékljati -am dov. 1. s predevanjem klekljev, klekljanjem čipke izdelati čipko do določenega mesta na klekljarskem vzorcu **Prim.:** klékljati, naklékljati, poklékljati, sklékljati, vklékljati

/.../ potrpežljivo /je/ stala ob klekljarski mizici in čakala, kdaj bo babi priklekljala do mesta, ki si ga je določila vsako jutro sproti; ni odnehala prej. Lučka, 15

2. s klekljanjem prislužiti

Zdaj si pa predstavljajte: na dan je priklekljal za štiri žemljice. Lučka, 41.

prikváčkati -am dov. s kvačkanjem združiti posamezne dele čipke med seboj **Prim.:** zakváčkati, zazánkati

Mati je klekljala prvi in drugi dan, bila je sreda, prišel je četrtek, v petek zvečer pa je končevala zadnjo cvetko, prikvačkala še zadnji bel listič in ji dodala tanko stebelce, povezala niti in odstrigla kleklje. Pravljica, 154.

prilégati se -am se nedov., v zvezi s *papírc* biti v tesnem stiku s klekljarsko blazino, kar omogoča izdelavo estetske čipke

»Če se papirc ne prilega tesno na blazino, čipka ne bo lepo izdelana.« Lučka, 52.

pripénjati papírce -am -- nedov. ponavljati pritrjevanje klekljarskih predlog, papircev na blazino tako, da se na več med seboj enako oddaljenih mestih bucike vbodejo v zavihek prevleke **Prim.** pripéti papírc

Papirce bom s spoštovanjem pripenjala /.../ Lučka, 103.

pripéti papírc -pnèm -- dov. na več med seboj enako oddaljenih mestih z bucikami pritrčiti klekljarsko predlogo, papirc na blazino tako, da se vbodejo v zavihek prevleke **Prim.** pripénjati papírc

Papirc klekljarica najprej podloži z nekoliko tršim papirjem /.../ in ga z bucikami pripne na blazino. Lučka, 89.

prisékani klékelj -ega -klja m klekelj, ki je na skrajnem spodnjem delu raven, vodoravno oblikovan **Prim.** koničasti klékelj
/.../ spodnji del /kleklja/ pa je podaljšan v trup, ki se izteče v konico ali pa je prisekan. Lučka, 87.

privézati klékelj -vézem -- dov. združiti konec niti, ki pelje s čipke, in drugi konec, ki je na tuljavici kleklja, tako da je njuna povezava spet nepretrgana **Prim.** utrgati se
Komaj sem privezal en klekelj, že se je utrgal drugi. Ko mi je bilo vsega dovolj, sem jih potrgal vse od kraja. Lučka, 39.

prostorôčna čipka -e -e ž nav. mn. čipka, pri kateri se kleklja brez klekljarskega vzorca
Najstarejše sledi klekljane čipke pa vodijo k čipki, izdelani brez take predloge. Strokovno taki čipki pravimo prostoročna čipka. Lučka, 84.

prt -a m večja klekljana čipka, narejena z načrtnim, urejenim, ponavljajočim se prepletanjem niti s klekljev po klekljarskem vzorcu **Prim.** prtiček (1)
Prav tedaj je klekljala okrogel prt, ki je bil tako velik, da ga bo morala izdelati v dveh delih. Lučka, 19.

prtič -iča m **1.** manjši, navadno štirioglat kos blaga, s katerim se pokrije še nedokončana klekljana čipka, da se zavaruje pred nečistočo, prahom **5:** krpica, rôbec, prtiček (2)
In skrbne zvezdice so švignile skozi majhno okno, poravnale kleklje, zapiknile še zadnjo buciko v klekljarski povštrček, ga pokrile s prtičem /.../ Polonca, 14.

2. manjši, navadno štirioglat papirnat izdelek ali izdelek iz blaga, s katerim se pokrije dno klekljarske košare, jerbasa za primerno hrambo predmetov v njem
V jervas, pokrit z belim prtičem, ji je položila podobico z angelčkom, čuvaljo bo, kot bi jo doma čuvala ona. Polonca je tako postala pestrna /.../ Polonca, 6.

prtiček -čka m **1.** manjša klekljana čipka, ki se všita uporabljata kot okrasen dodatek zlasti oblačilom, drobnim tekstilnim izdelkom **5:** vogalček **Prim.** prt
Že sem videla oblekice in šale, ki sem jih sama spletla, prtičke vseh vrst in oblik, ki jih bom sama sklekljala. Kaj vse bi rada znala! Podobe, 27.

2. manjši, navadno štirioglat kos blaga, s katerim se pokrije še nedokončana klekljana čipka, da se zavaruje pred nečistočo, prahom **S**: krpica, róbec, prtíć (1)

Šele potem je babi klekljarsko blazino pokrila s prtíćkom, ki ga je na enem vogalčku krasila majhna čipkasta rožica /.../ Lučka, 15.

prúčka -e ž podolgovata nizka, majhni klopi podobna lesena priprava, ki se postavi pod mizo, da se nanje nasloni noge med klekljanjem /.../ v drugi roki pa /žene in dekleta/ držale leseno prúčko, da so jo podstavile pod noge, ko so klekljale pozno v noč. Lučka, 61.

prvína klékljanja -e -- ž premik niti pri posukanju ali prekrizanju klekljev, kar je izhodišče za določeno tehniko klekljanja, na primer celi premet, polpremet, notranji in zunanji postavek, zanka **Prim.** prvína vzórca

Napisani so /učbeniki/ po učnem načrtu, opremljeni z risbami, ki ponazarjajo izdelavo posameznih prvin klekljanja /.../ Lučka, 101.

prvína vzórca -e -- ž kar je na klekljarskem vzorcu oblikovno prepoznavni del čipke, na primer kitica, ribice, rogljički **Prim.** prvína klékljanja *Vzorec namreč nikoli ne sme vsebovati prvin, ki so pri klekljanju tehnično neizvedljive. Lučka, 91.*

púnkelj -klja in klékljarski púnkelj -ega -klja in púnkl -a m nar. želez., nar. žirov. → klékljarska blazína **S**: nar. cerklj., nar. idrij. búla, nar. tolm. júřčk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pôvšter, nar. kor. púnkeljc

Saj veš, da pri klekljanju nikamor ne prideš, če ne tiščiš kar naprej v púnkelj. Lučka, 13.

púnkeljc -a m nar. kor. → klékljarska blazína **5**: nar. cerklj., nar. idrij. búla, nar. tolm. júřčk, nar. tolm. matévž, nar. žirov. pôvšter, nar. želez., nar. žirov. púnkelj

V različnih klekljarskih območjih so znani različni izrazi za klekljarsko blazino, na Idrijskem in Cerkljanskem ji pravijo bula, na Tolminskem jurčk ali matevž, v Selški dolini punkelj (punkl), na Žirovskem tudi povštar, koroške klekljarice pa punkeljč. Lučka, 86.

púnkeljček -čka m nar. želez., nar. žirov. manjša klekljarska blazina, namenjena otrokom

/.../ v resnici je tehtala, ali vendar ne bi odrinila punkeljčka v kot in se predala svojim majhnim užitek /.../ Lučka, 18.

púnkl -a m gl. púnkelj

/.../ v Selški dolini /pravijo/ punkelj (punkl). Lučka, 86.

razcefráti se -ám se dov. delno poškodovati klekljarski vzorec zlasti s povečanjem luknjic, kar onemogoča izdelavo kvalitetne in estetske čipke
Prim.: natrgati vzorec, polímati

Najprej je pogledala, ali je na klekljih še dovolj sukanca, preverila, ali se papirc zaradi nenehnega prebadanja z bucikami ni razcefral, sicer ga bo morala obnoviti, polímati /.../ Lučka, 22.

razmetáni kléklji -ih -ev m mn., oseb. kleklji na klekljarski blazini, ki niso postavljeni v načrtovanem, urejenem zaporedju

/.../ in s prstom pokazala pod posteljo, kjer se je sramežljivo skrival njegov punkeljček s potrganimi in razmetanimi kleklji. Lučka, 30.

rdéča nítka -e -e ž sukanec rdeče barve v beli, belkasti čipki z ljudskimi motivi, sklekljani zlasti v širokem risu **Prim.** módra nítka

Klekljala sem rogljičke in križčevke ter jih kdaj pa kdaj polepšala s parom rdeče niti po sredini. Podobe, 30.

redki postávki -ih -ov m mn. postavki na čipki, med katerimi je (pre)velika razdalja

/.../ so včasih veliko uporabljali bucike, ki so imele na koncu stekleno glavičo (glavične bucike), vendar so bile primerne le za bolj grobo čipko z redkejšimi postavki. Lučka, 92.

rekonstruirani vzorec -ega -rca m obnovljeni klekljarski vzorec starejše izdelave

Čipka na blazini, klekljana po rekonstruiranem vzorcu. (Pripis k fotografiji.) Lučka, 90.

R

ríbice ríbic ž nav. mn. majhni ribi podobna podolgovata prvina klekljanja, ki poveže dele klekljane čipke in rabi zlasti zapolnitev praznin na njej *Babi je sama pri sebi sklenila, da bi bil lahko ta prt s čudovitimi rožicami iz ríbic deležen prijaznejše usode. Lučka, 43.*

rís -a m širšemu ali ožjemu traku podoben izdelek iz sukanca, ki nastane z načrtnim, urejenim, ponavljajočim se križanjem in sukanjem niti s klekljev med klekljanjem **S:** nar. gásca **GL.:** ózki rís, širóki rís

/.../ v obliki rožic, mreže, satja ipd. rabi /kitica/ kot polnilo med vijuganjem risa in daje čipki izredno dekorativnost. Lučka, 96.

rísar -ja m, **rísarka** -e ž oseba, ki na papirnato predlogo nariše vzorec za čipko in katerega podatki so navadno napisani na njegovem robu *Praviloma velja, da bo res dober vzorec lahko izdelala le risarka (risar), ki dobro pozna tehniko klekljanja. Lučka, 91.*

rísarska delávnica -e -e ž prej organizirana oblika klekljarskega združenja, ki se je ukvarjala z risanjem vzorcev *Zato so bile v ustanovo /Osrednji cesarsko-kraljevi čipkarski tečaj na Dunaju/ vključene risarske delavnice, v katerih so razvijali nove, vedno zahtevnejše tehnike in vzorce, enoten učni načrt pa je skrbel, da se je v vseh deželah klekljalo po enotnih načelih. Lučka, 118.*

rób -a m mesto, navadno na obeh straneh klekljarske blazine, kjer ni vzorca za čipke

Lučka je z roba pobirala samo velike glavične bucike, ki jih je babi prej nekoliko privzdignila. Lučka, 53

róbec -bca m manjši, navadno štirioglat kos blaga, s katerim se pokrije še nedokončana klekljana čipka, da se zavaruje pred nečistočo, prahom **S:** křpica, prtíček (2), prtíč (1)

Prepeto čipko bo lepo zložila in pokrila z robcem, potem pa naredila še drugo polovico. Lučka, 19.

róbni rís -ega -a m ris, ki oblikuje rob, zunanji del klekljane čipke
Če ta trak vijuga ob robu (krajček), se mu navadno prida še šesti par, ki je posukan (robni ris z dvema posukanima paroma se imenuje komercialni ris).
 Lučka, 94–95.

rôčni kolóvrat -ega -a m kolovrat, ki se poganja z ročico, držečo z desno roko, in se v levi drži nit GL. prenósní rôčni kolóvrat **Prim.** kolóvrat na eléktrični pogón

Ročni kolovrat in kolovrat na električni pogon za navijanje sukanca. (Pripis k fotografiji.) Lučka, 93.

rôčno izdélana čípka -- -e -e ž nav. mn. čipka, ki se izdeluje s predevanjem klekljev ali s pomočjo šivanke, čolnička, pletilka, kvačke

Čipke se izdelujejo ročno ali strojno. Pri ročnem izdelovanju ločimo čipke glede na to, s kakšno pripravo jih delamo oziroma kakšno orodje pri tem uporabljamo. Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, vezenih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolničnih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

rogljíčki -ov m mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa zlasti s štirimi, petimi postavki v ponavljajoči se valoviti obliki
/.../ da se naredijo tisti lepi vzorčki, za katere babi uporablja posebna ime-na, kot so rogljíčki, ribice, pavčki, gobice, potonike, cvetkove, močeradovke.
 Lučka, 20.

ropotánje klékljev -a -- s enakomerni, mirni, kratki zvoki ob dotikanju klekljev med seboj

In vse, kar je bilo v spominih povezano z njim /otročtvom/: mama in ata, bratje in sestre, naša hiša, večno ropotanje klekljev. Podobe, 5.

róžica -e ž róžici podobna klekljana oblika, zlasti iz kitice, ribic navadno kot del klekljarskega vzorca, s katero se zapolnijo praznine v njem
Nekaj osnovnih prvin in tehnik čipke: 1 kitica, 2 ribice, 9 róžica iz kitic in róžica iz ribic. (Pripis k fotografiji.) Lučka, 15.

S

samolepílna plástična fólija -e -e ž zelo tanek, blago obarvan prosoben list umetne snovi brez sijaja, ki se nalepi na klekljarsko predlogo, papirc, da se čim manj poškoduje med zabadanjem bucik
V ta namen /za zaščito papirca/ se zdaj najpogosteje uporablja samolepilna plastična folija, s katero se prevleče predloga. Lučka, 90.

sátje -a s satju podobna klekljana oblika iz posukanih parov in kitice, navadno kot del klekljarskega vzorca, s katero se zapolnijo praznine v njem
/.../ v obliki rožic, mreže, satja ipd. rabi /kitica/ kot polnilo med vijuganjem risa in daje čipki izredno dekorativnost. Lučka, 96.

sésti sédem dov., v zvezi s *klékljarska blazina* trdno se umestiti v košaro tako, da gleda del klekljarske blazine iz nje, s čimer se prepreči pozibavanje
Če blazina ne sede lepo v košarico, to je v jerbas, se punkeljček pozibava in ovira delo. Lučka, 52.

sklékljana obléka -e -e ž obleka, narejena po delih z načrtnim, urejenim, ponavljajočim se sukanjem in prekrizevanjem niti na klekljih po narisanim klekljarskem vzorcu na klekljarski blazini, in sešitih v celoto oblačila
/.../ za poznavalce klekljarstva na Slovenskem pa ni nič manj slavna v celoti sklekljana obleka sester Minke, Anice in Tončke Primožič iz Železnikov /iz leta 1944/. Ohranile so se le fotografije sester, ki so se potem, ko je bila obleka narejena, smele v njej tudi fotografirati. Lučka, 99–100.

sklékljati -am dov. s sukanjem in prekrizevanjem niti na klekljih izdelati čipko po načrtovanem klekljarskem vzorcu **Prim.:** klékljati, naklékljati, poklékljati, priklékljati (1,2), vklékljati
Že sem videla oblekice in šale, ki sem jih sama spletla, prtičke vseh vrst in oblik, ki jih bom sama sklekljala. Podobe, 27.

sklépljena čípka -e -e ž tračna čipka, pri kateri je ris med seboj povezan z zakvačkanimi zankami **S:** nar. jéftana čípka, nar. jéftana čípka **Prim.** stávljena čípka

Ker pa se ta sklepa (s kvačko se zakvačkajo daljše zanke), čipko imenujemo tudi sklepljena ali v ljudski rabi jeftana, jehtana čipka. Lučka, 95.

slépa gásca -e -e ž nar. → ózki rís, slépi rís, ídrijski rís (1)

Pet parov klekljev oblikuje trak, imenovan ozki ali idrijski ris (slepi ris, ljudski izraz je slepa gasca, v Selški dolini tudi večna pot). Lučka, 94.

slépi postávek -ega -vka m postavek, ki je v notranjost čipke, po obliki podoben zunanjemu postavku in se ne zakvačka

./.../ hkrati pa spoznavala osnovne klekljarske izraze in pojme: navpični pari, tekoči par, celi premet, slepi postavek, notranji postavek, zunanji postavek. Lučka, 96.

slépi rís -ega -a m ozek, gost, v platneni vezavi s petimi ali šestimi pari iz sukanca sklekljan trak, ki se v vijugah vije po klekljarskem vzorcu in se povezuje z zakvačkanimi zankami **S**: ózki rís, ídrijski rís (1), nar. slépa gásca, nar. želez. večna pót **Prim.** širóki rís

./.../ pri katerem /pri ažurju/ se bo učila sukati pare in postavljati postavke, nato bo klekljala ozki ali slepi ris, za vajo najprej raven trak ./.../ Lučka, 96.

slínce slínc ž nav. mn. stavljena čipka z vzorcem, sklekljanim navadno z osmimi pari, pri katerem se ponavlja ovalasta oblika s posukanim robom, praznino v sredini in ravnim trakastim robom z notranjimi postavki *Navodilo za izdelovanje slinc, predstavljeno z mednarodno barvno skalo. (Pripis k skici.) Lučka, 101.*

slovenska čipka -e -e ž poljud. idrijska čipka, razširjena po Sloveniji, z dodanimi krajevnimi posebnostmi, na primer vzorec cvetk v Žireh, oblikovna pestrost figuralike in cvetličnih motivov čipk v Železnikih **Prim.** ídrijska čipka

Čipka, ki se tradicionalno kleklja na Slovenskem, je tračna. V literaturi in za komercialne potrebe se je zanjo uveljavil izraz idrijska čipka (po starem rudarskem mestu Idrija). V nekaterih klekljarskih območjih, npr. v Selški, Poljanski dolini, na Žirovskem in Škofjeloškem, uporabljajo izraz slovenska čipka ./.../ Lučka, 94.

snéti čipko snámem -- dov. odstraniti sklekljano čipko s klekljarske blazine s potegovanjem bucik iz nje **S**: odpéti čipko

A prav zaradi te babičine norme je bila čipka popoldne že končana. Ne bo je takoj snela s papirca. Lučka, 44.

srčkovke srčkovk ž nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa in iz debelejšega sukanca po vzorcu, pri katerem se ponavlja srcu podobna oblika *Po motivih in figurah, ki jih oblikuje ozek ali širok trak, ki vijuga po vzorcu, so čipke dobile zelo slikovita imena: roglički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.*

srédnji klékelj -ega -klja m vsak od dveh klekljev iz različnega najbližjega para, ki sta med klekljanjem na notranji strani */.../ kleklje dvakrat obrneš proti oknu, potem srednja dva prekrizaš na sredini v nasprotno smer in spet proti oknu. Lučka, 58.*

stávljena čipka -e -e ž zlasti metrska čipka, ki se kleklja po vsej širini hkrati v ponavljajočem se geometrijskem vzorcu tudi z več kot 50 parov klekljev, pri čemer se deli čipke ne povezujejo s kvačko **Prim.:** sklépljena čipka, tračna čipka

Za stavljeno čipko je bil značilen vzorec, ki se je strogo ponavljal, v nasprotju s tračno čipko, ki je močno sprostil stroge okvire oblikovanja in figuralične. Lučka, 95.

stojálo -a s priprava, na katero se namesti klekljarska blazina */.../ namesto valjastih klekljarskih blazin se rabijo pravokotne ali okrogle ploščate blazine, ki se položijo na mizo, na posebna stojala. Lučka, 88.*

strôjno izdelana čipka -- -e ž nav. mn. čipka, ki se izdeluje s prepletanjem niti na pletilnem stroju **S**: industrijska čipka

Z izumom pletilnega stroja v 19. stoletju so se pojavile tudi strojno izdelane čipke. Lučka, 83.

strúžiti -im nedov. s strojnim odrezovanjem kosa gostega, kompaktnega lesa oblikovati klekelj

Med izdelovalci klekljev (stružili so jih na leseni stružnici) so bili nekateri pravi mojstri, znani po vsej klekljarski okolici. Lučka, 88.

sukálnik -a m priprava z vdolbino na kolovratu, kamor se med navijanjem sukanca vdene klekelj s spodnjim delom

Tale tulec, ki mu je babi pravila tiščalnik zato, ker je z njim pritiskala glavico kleklja v kolovratov sukalnik, jim je lepo zagodel. Lučka, 48.

súkanec -nca m gladka, navadno iz treh niti z več zavoji posukana preja zlasti iz lanu ali bombaža, navita na klekljih, iz katere se izdelujejo klekljane čipke

Najprej je trgovec mami, ki je prinesla prodat naše čipke, odštel denar za porabljeni sukanec, šele potem se je znebil kakega dinarja. Lučka, 39.

súkani rís -ega -a m mrežasta oblika risa, pri katerem se pred premetom klekljev vsak par posebej posučé

Vsaka barva pomeni /pri mednarodni barvni skali/ svojo tehniko: modra = kitica /.../ rdeča = sukani ris; rumena = zanka pri nasnutku, ovitek, ribica; prečne črne črte = dodatno sukanje parov. Lučka, 102.

súkani rób -ega -a m rob čipke z ozkim risom, pri katerem je eden ali sta dva para klekljev na zunanji strani čipke posukana

Nekaj osnovnih prvin in tehnik čipke: 1kitica, 2ribice, 3ozki ris, ozki ris s sukanim robom in notranjimi postavki, 4 široki ris z zunanjsimi in notranjsimi postavki /.../ (Pripis k fotografiji.) Lučka, 96.

súkati kléklje -am -- nedov. premikati niti med klekljanjem tako, da se v paru klekljev desni kleklj predeva čez levega **Prim.:** navíjati, navíjati kléklje

Potem ko se bo klekljarica naučila klekljati lepo, enakomerno zategnjeno kitico, bo prešla na ažur, pri katerem se bo učila sukati pare in postavljati notranje postavke /.../ Lučka, 96.

širôka gásca -e -e ž nar.→ širôki rís

Do druge svetovne vojne se je veliko klekljalo v tehniki širokega risa (široka gasca, platence). Lučka, 95.

širóki rís -ega -a m širši trak v klekljani čipki, posukan na obeh straneh, navadno sklekljan s sedmimi do devetimi pari **S**: nar. širóka gásca **Prim.:** ózki rís, slépi rís, ídrijski rís

Z dvema paroma lahko delamo kitico pa tudi ribice, s petimi pari ozki ris, s sedmimi do devetimi pari široki ris. Lučka, 84.

šívana čípka -e -e ž nav. mn. ročno izdelana čipka, ki se izdeluje po vzorcu s kombinacijo vbodov s šivanko

Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, veze-nih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolnič-nih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

šívana hvárska čípka -e -e ž ↔ hvárska čípka

Na otoku Hvaru v Hrvaški je znana šívana hvarska čipka, imenovana tudi tifani čipka, iz niti agave. Lučka, 84.

škádarcěk -čka m nar. → korítce

Namesto košare, imenovane tudi jerbas, se uporablja lahko leseno koritce (škádarcěk, truga, truzca). To je nizek zabojček, ob straneh izdolben tako, da blazina lepo sede vanj. Lučka, 86.

škárje -rij ž mn. klekljarski pripomoček iz dveh rezil s tankima konicama, ki se ob razmiku s prsti odpirata v obliki črke V in rabi zlasti za striže-nje vozlov, niti

Poleg teh moramo imeti še druge pripomočke: kvačko, škarje, prtiček za po-krivanje blazine. Lučka, 85.

škátlica -e ž predmet, navadno iz kartona, plastike, ki se zapre in v kate-rem se hranijo bucike **Prim.** posódice

Shranjujejo se lahko /bucike/ tako, da se nabodejo na posebno blazinico, če jih klekljarica pri klekljanju rabi veliko, pa v škatlici (leseni, plastični), ki se dobro zapira. Lučka, 92.

špíc -a m nar. → čípka

Imela sem tudi pisane glavčnate bucike in jehtarco, brez katere ne nastane noben pravi klekljani špic, saj prav jehtanje omogoča, da se čipkasto tkanje prepleta in drži skupaj. Podobe, 29.

špíce špíc ž mn., nar. → čípka → čípke

Papirce pa nam je vedno dal trgovec, ki je od nas odkupoval špice. Lučka, 38.

števílo párov -a -- s odločujoča enota pri klekljanju, od katere je odvi-sna oblika čipke, na primer čipka z ozkim risom ali čipka s širokim risom

Pri klekljanju natančno sledi vzorcu, ki je opremljen tudi z osnovnimi podatki o risarju in s tehničnimi navodili (število parov in debelina sukanca). Lučka, 89.

štréna -e ž nar. urejeno, navadno s pakirnim trakom obdano povese sukanca, pripravljeno za navijanje na kleklje

Ob kolovrat je postavila motovilo, nanj nadela štréno sukanca, h kolovratu pa postavila stolček z jerbasom, v katerem so bili kleklji. Lučka, 48.

štrúčke štrúčk ž nav. mn. stavljena klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja majhnim štrucam podobna nitasta posukana oblika **S**: nar. žirov. pájkove

Dela se /torhon/ iz različnih polnitev, kitic, celega premeta, polpremeta (npr. žabice, pajki, štručke, mizice). Lučka, 95.

ta dróbné -- -ih ž nav. mn. → vējevke

Klekljale so se iz debelejšega sukanca. Zanje /za vejevke/ je uveljavljen tudi izraz ta drobne ali hrvaške čipke. Lučka, 97.

téhniká klékljanja -e -- ž ustaljen osnovni postopek oblikovanja klekljane čipke, zlasti glede na število parov klekljev, robni ris, širino risa, na primer slepi ris, široki ris, sukani ris, glede na polnitve **S**: klékljarska téhnika *Obsega teoretični del, ki bralca seznanja s kratkim zgodovinskim pregledom klekljane čipke, orodjem in materiali ter opisom osnovnih tehnik klekljanja. Lučka, 101.*

téhniká ózkega rísa -e -- -- ž ustaljen postopek oblikovanja čipke v ožjem traku s posukanimi zankami na obeh straneh, navadno klekljan s petimi pari

Sledeč potrebam italijanskih trgovcev se je tu /na Idrijskem/ v tem času klekljala predvsem čipka v tehniki ozkega risa z značilnostmi italijanskih vzorcev in pozneje vplivala na čipko v celoti. Lučka, 120.

tekoči pár -ega -a m par klekljev, ki teče od ene do druge strani risa na čipki in se prepleta z navpičnimi pari **Prim.** navpični pár

/.../ hkrati pa spoznavala osnovne klekljarske izraze in pojme: navpični pari, tekoči par, celi premet, slepi postavek, notranji postavek, zunanji postavek. Lučka, 96.

tifáni čípka -- -e ž nav. mn. → hvárska čipka

Na otoku Hvaru v Hrvaški je znana šivana hvárska čipka, imenovana tudi tifani čipka, iz niti agave. Lučka, 84.

tíl -a m → péčna čipka

T

Najstarejša na Slovenskem znana stavljena čipka je pečna (z njo so krasili ženska pokrivala – peče), imenovana tudi til. Lučka, 95.

tiščálnik -a m pripomoček pri navijanju klekljev na nožnem kolovratu, s katerim se rahlo pritiska na glavico vrtečega se kleklja in tako omogoča njegovo vodoravno lego

Tale tulec, ki mu je babi pravila tiščálnik zato, ker je z njim pritiskala glavico kleklja v kolovratov sukalnik, jim je lepo zagodel. Lučka, 48.

torhón -a m preprosta stavljena čipka, klekljana po preprostem vzorcu *Stavljena čipka, ki se kleklja na Slovenskem, je tudi torhon (Torchon). De-la se iz različnih polnitev, kitic, celega premeta, polpremeta /.../ Lučka, 95.*

tračna čipka -e -e ž sklepljena čipka, ki se kleklja po klekljarskem vzorcu v obliki vijugastega traku v tehniki širokega ali ozkega risa **S**: platnena čipka **Prim.** stávljena čipka

Čipka, ki se tradicionalno kleklja na Slovenskem, je tračna. Lučka, 94.

trák -ú m ožja ali širša vijugasta oblika čipke, ki s polnitvami sestavlja tračno čipko

Če ta trak vijuga ob robu (krajček), se mu navadno prida še šesti par, ki je posukan /.../ Lučka, 93–94.

trógati se -am se nedov., v zvezi s *súkanec* na določenem mestu prekiniti zveznost niti, ki gre z mesta na čipki, kjer se izdeluje, do tuljavice na kleklju **Prim.:** privézati klékelj, utrógati se

/.../ včasih pa se je tudi meni klekljanje uprlo. Ni mi šlo od rok, sukanec se mi je trgal, kleklji so se mi mežljali. Lučka, 39.

trídimeziónalna čipka -e -e ž čipka, katere oblike so v treh razsežnostih, klekljana tudi iz večbarvnega sukanca, na primer šopki rož, živalske figurice

Iz novejšega obdobja je znana tridimeziónalna čipka (klekljani šopki iz večbarvnih niti). Lučka, 97.

trúga -e ž nar., **trúžca** -e ž nar. → koritce *Namesto košare, imenovane tudi jerbás, se uporablja lahko leseno koritce*

(škadarček, truga, tružca). To je nizek zaboječek, ob straneh izdolben tako, da blazina lepo sede vanj. Lučka, 86.

trúp -a m osrednji, valjasto oblikovan, na obeh straneh zožen del kleklja pod tuljavico **S**: bètek

/.../ spodnji del /kleklja/ pa je podaljšan v trup, ki se izteče v konico ali pa je prisekan. Lučka, 87.

tuljavica -e ž **1.** z glavico in trupom omejen osrednji paličasti del kleklja, na katerega se navije sukanec

Klekelj je sestavljen iz tuljavice, na katero je navit sukanec, ki se zgoraj zaključuje z različno oblikovano kapico /.../ Lučka, 87.

2. manjša cevasta priprava, na kateri je sukanec, pripravljen za navijanje na kleklje

A tudi to ni potrebno, če kupi sukanec, navit v klobko ali na tuljavico. Lučka, 94.

túlpe túlp ž nav. mn. čipka iz širokega risa, sklekljana po vzorcu, pri katerem se ponavlja cvetu tulipanov podobna oblika, katere del je iz sukanega risa /.../ so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

udárjati s pestjó po klékljarski blazíni -am - - - - - nedov. z udarjanjem pesti po klekljarski blazini preizkušati njeno primernost za izdelavo estetske čipke, ki se izkaže tako, da se na blazini ne delajo vbokline
S pestjo je udarjala po blazinah in potem izbrala tisto, ki se njenim pestem ni prav nič vdala. Lučka, 52.

umíti kléklje umíjem -- dov. trup kleklja obrisati z vlažno krpo, da se z njegove površine odstrani nečistoča
Tudi kleklje je umila, vsakega posebej je obrisala z vlažno krpo. Lučka, 22.

unikátna čipka -e -e ž čipka, ki je enkratn, izviren izdelek določene avtorice

Unikatne čipke klekljaric Turističnega društva Železniki nastajajo na podlagi bogate figuralike in cvetličnih motivov iz obdobja pred drugo svetovno vojno. Lučka, 92.

U

utřgati se -am se dov., v zvezi s *klékelj* zlasti s prevelikim, sunkovitim potegom za klekelj prekiniti zveznost niti, ki teče z mesta na čipki, kjer se izdeluje, do tuljavice na kleklju **Prim.:** třgati se, privězati klékelj

Vrag, zdaj se ji je neposlušni in nehvaležni klekelj v zahvalo še utrgal in skoraj bi prevrnila blazino. Lučka, 29.

V **vbádanje búcik** -a -- spotiskanje bucik v pokončni legi zlasti v zaznamovano mesto na klekljarskem vzorcu tako, da sežejo v notranjost klekljarske blazine **S:** zabádanje búcik

glavčnate bucike – bucike s pisanimi steklenimi bunkicami, veliko primernejše za vbadanje v povšter kot navadne (drajtene). Podobe, 159.

véčna pót -e -í ž nar. želez. → ózki rís, slépi rís, ídrijski rís (1)

Pet parov klekljev oblikuje trak, imenovan ozki ali ídrijski ris (slepi ris, ljudski izraz je slepa gasca, v Selški dolini tudi véčna pot). Lučka, 94.

vêjevke vêjevka ž nav. mn. sklepljena tračna metrska čipka, sklekljana v širokem risu iz grobega sukanca s stiliziranimi rastlinskimi oblikami, ki jih povezuje zlasti mreža iz kitic, pogosto kot obroba bogoslužnih oblačil, ol tarnih prtov **S:** hrváška čípka, ta dróbné

Vejevke bomo najpogosteje prepoznali v starih oltarnih prtih ali mašnih srajcah, imenovanih albe. Lučka, 97.

vezéna čípka -e -e ž nav. mn. ročno izdelana čipka, ki se veze, izdeluje s pomočjo šivanke

Med drugim govorimo o klekljanih (nit je navita na kleklje), šivanih, vezenih, mreženih (pri izdelavi uporabljamo šivanko), pletenih (pletilka), čolnič-nih (čolniček), kvačkanih (kvačka) čipkah. Lučka, 83.

vítice vític ž nav. mn. tanka klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavljajo viticam, vejicam podobne oblike

Posebno fine in tanke so čipke s cvetličnimi motivi (cvetlice, lističi, vitice) ter živalskimi in človeškimi figurami (plesalke, narodne noše). Lučka, 98.

víttra -e ž tanka, navadno olupljena vrbova veja, ki se uporablja za pletenje klekljarskih košar, jerbasov

Narejena /košarica/ je iz omajenih (olupljenih) vrbovih viter, včasih so košare delali kar iz neomajenih, najstarejše pa so bile pletene iz slame. Lučka, 86.

vklékljati -am dov. močno zategniti pare klekljev, tako da zlasti vozli po-

stanejo čim manj opazni del čipke **Prim.:** klékljati, naklékljati, poklékljati, priklékljati (1,2), sklékljati

A da je tradicija ostala prepojena z belimi nitmi, da je bilo to življenje vklekljano v vsakdanjost, to ni nobena pravljica, to je resnična zgodba z resničnimi ljudmi. (Metafora.) Lučka, 81.

vléči za kléklje vléčem -- -- nedov. držati kleklje v roki premočno, pretrdo, kar povzroča, da se niti preveč napenjajo

Za kleklje je vlekel tako trdo, da se je zdelo, kot da misli vsak hip prevrniti svoj punkeljček. Lučka, 23.

vogál -a m oblika risa tam, kjer se koničasto, ostro zalomi

Kitke bom krepko spletala, vogale natančno izpeljevala. Lučka, 103.

vogálček -čka m nar. manjša klekljana čipka, ki se všita uporablja kot okrasen dodatek zlasti oblačilom, drobnim tekstilnim izdelkom **S:** prtíček (1)

Na dedkovem papircu je bila narisana čisto enostavna, majhna figurica, majhen vogalček. Lučka, 23.

vózel -zla m kar nastane pri klekljanju na čipki ali na sukancu, kadar se pretrgani niti sukanca med seboj povežeta

Vse je bilo v redu, samo nekaj vozlov se bo morala znebiti. Rekla je, da jih mora zadelati. Lučka, 53

všítek -tka m klekljan prtíček, z ročnim ali strojnim šivanjem nameščen v odprtino na večjem tekstilnem izdelku

Vogali in všitki na kvadratnem prtu. Lučka, 97. (Pripis k fotografiji.)

všítí všijem dov. z ročnim ali strojnim šivanjem namestiti sklekljane prtíčke v odprtino na večjem tekstilnem izdelku

Take čipke je sklekljala tudi Lučkina mami in jih potem všila v namizne serviete ter z njimi, kadar je pripravila imenitnejše kosilo, okrasila pogrinjek /.../ Lučka, 23.

vzórček -čka m oblika manjše čipke, narisana na papirnati predlogi

In če smo imeli za povrh še nov vzorček, nas je vnema za klekljanje držala vsaj nekaj časa. Podobe, 62.

vzórec -rca m ↔ klékljarski vzórec

Pri klekljanju natančno sledi vzorcu, ki je opremljen tudi z osnovnimi podatki o risarju in s tehničnimi navodili (število parov in debelina sukanca). Lučka, 89.

Z **zabádanje búciċ** -a -- s potiskanje bucic v pokončni legi zlasti v zaznamovano mesto na klekljarskem vzorcu tako, da sežejo v notranjost klekljarske blazine **S**: vbádanje búciċ

Ko bi med njimi našla kakšno srebrno ali zlato /buciko/, bi bilo to zabadanje veliko bolj zanimivo. Lučka, 19.

zabádati se -am se nedov., v zvezi z búciċa, búciċe seči v pokončni legi zlasti v zaznamovanem mestu na klekljarski predlogi, papircu v notranjost blazine

./.../ njej se je zdelo pomembno, da so bucike dovolj dolge in tanke in da se lepo zabadajo v papirc. A bognedaj, da bi zarjavele. Lučka, 19.

zabósti búciċo -bôdem -- dov. v pokončni legi potisniti buciko skozi zlasti zaznamovano mesto na predlogi, papircu v notranjost klekljarske blazine **S**: postávitĳ búciċo, zapíknĳti búciċo

postavek – najmanjša enota klekljanja, mesto, kjer v vzorček (papirc) zabodemo buciko. (Opombe.) Podobe, 138.

zadélatĳ vózle -am -- dov. s kvaċko vplesti nit, niti vozla v ċipko, da so ċim manj opazne

Vse je bilo v redu, samo nekaj vozlov se bo morala znebiti. Rekla je, da jih mora zadelati. Lučka, 53

zájbka -e ž nar. → zĳbka

Ĉe pa je bilo koritce posebno veliko, so mu rekli zĳbka ali zajbka. Lučka, 86.

zakváċkana zánka -e -e ž zanka na klekljani ċipki, skozi katero je potegnjena posukana nit druge zanke, kar povezuje ċipko med seboj **S**: zazánkana zánka

Sklekljan trak, povezan z večjimi ali manjšimi zakvaċkanimi (zazankanimi) zankami ali polnitvami (kitice, ribice), vijuga po vzorcu in se navadno konċa (sklene) v toċki, kjer se je tudi zaċel. Lučka, 95.

zakváčkati -am dov. s kvačko povleči nit skozi eno ali več zank na čipki in nit drugega kleklja pretakniti skozi zanko, ki s tem potegom nastane, s čimer se deli čipke med seboj povežejo **S:** zjéhmati **Prim.:** prikváčkati, zazánkati /.../ z njo /s kvačko/ klekljarica zajame sukanec, ga potegne skozi večjo ali manjšo zanko ter tako napravi pentljo, skozi katero pretakne drugi klekelj in zakvačka. *Lučka, 92–93.*

záanka -e ž s parom klekljev posukana daljša krivi nitki podobna oblika iz sukanca, ki čipko povezuje med posameznimi deli /.../ s kvačko (jehtarco) pretikamo nit skozi zanke. S tem se doseže, da se čipka (plátence, gásca) drži skupaj. *Podobe, 159.*

záanka pri nasnútku -e -- -- ž zanka, ki nastane, kadar se nit s kleklja obda okrog bucike, zabodene na mestu, kjer se čipka začne klekljati *Vsaka barva pomeni /pri mednarodni barvni skali/ svojo tehniko: modra = kitica /.../ rdeča = sukani ris, rumena = zanka pri nasnutku, ovitek /.../ Lučka, 102.*

zapíkniti búciko -em -- dov. v pokončni legi potisniti buciko skozi zlasti zaznamovano mesto na predlogi, papircu v notranjost klekljarske blazine **S:** postáviti búciko, zabósti búciko

In skrbne zvezdice so švignile skozi majhno okno, poravnale kleklje, zapiknile še zadnjo buciko v klekljarski povštrček, ga pokrile s prtičem /.../ Polonca, 14.

zaporédje níti -a -- s za estetsko in kvaliteno čipko odločujoč dejavnik, določen s premeščanjem niti na klekljih v razvrstitvi, ki jo določa klekljarski vzorec

Čipke živahnih barv so za otroke bolj vabljive, pravilno zaporedje niti pa bodo ti lažje obvladali, če bodo pare klekljev iskali po barvah. Lučka, 88.

zaríti -rjém dov., zvezi s *súkanec* izgubiti se zaradi močnega, sunkovitega potega na tuljavici kleklja ali na poveslu sukanca na motovilu **Prim.** zažírati se *Protéstiral je tudi sukanec in cuknil in se zaril med niti na motovilu /.../ Lučka, 50.*

zaščítено geográfsko poréklo ídrijske čípke -ega -ega -a -- -- s s pravnim predpisom zavarovane značilnosti idrijske čipke glede na določeno geografsko omejeno območje

Njene strokovnjakinje /Čipkarske šole Idrija/ so sodelovale pri pripravi pravicil za zaščítено geográfsko poreklo idrijske čípke in v komisiji za ocenjevanje čipk klekljaricam, ki se potegujejo za pridobitev certifikata z označbo idrijska čipka (2002). Lučka, 122.

zaščítiti papírc -im -- dov. prevleči predlogo, papirc s samolepilno plastično folijo, da se prepreči trganje, cefranje
Papirc je treba tudi primerno obdelati. Pri večkratni uporabi bi se ta hitro pošködoval, zato ga je treba zaščítiti. Lučka, 90.

zategníti -em dov. s primerno napeto nitjo povleči za klekelj, par klekljev zlasti po predtju parov med seboj **Prim.** zategováti
Srednja prekriža levega čez desnega. Oba para hkrati zategne. Nato vse koraके ponavlja. Lučka, 96.

zatégnjena kítica -e -e ž kitica, sklekljana s primerno napeto nitjo, kar ji daje gladek, estetski videz
Pokazala je, kako se dela kitica, bila je lepo zategnjena, natanko taka, kot jo dela prava klekljarica. Lučka, 65.

zategovánje -a s vlečenje za kleklje s primerno napeto nitjo zlasti po predtju parov med seboj
Majčkeno jih je treba /pare klekljev/ cukniti, malce potegniti za ta sladke, ampak to ni nobeno lasanje. Temu se po klekljarsko reče zategovanje. Lučka, 58.

zategováti -újem nedov. s primerno napeto nitjo vleči za kleklje zlasti po predtju parov med seboj **Prim.** zategníti
Pa to /kako se zateguje/ je Lučka že vedela, saj je tudi dedek zategoval pare, on še celo preveč. Lučka, 58.

zatíkatí se -am se nedov., v zvezi s *klékelj* z nitjo zadevati ob bucike, s čimer se ovira klekljanje čipke

A paličice paličkaste so se poredno zatikale med bucike. To pa res ni nič! Mora jih poravnati, raztegniti. Ja, takole. Še malo! Vrag, zdaj se ji je neposlušni in nehvaležni klekelj v zahvalo še utrgal /.../ Lučka, 29.

zavézati kléklje -véžem -- dov. pretakniti niti para klekljev eno čez drugo in jih močno zategniti, tako da nastane vozec, navadno pri dokončanju čipke **Prim.:** končati čipko, povézati kléklje

Ko naredimo čipko, konec spojimo z začetkom (zjéhtamo), zavežemo kleklje in jih odstrižemo. Podobe, 158.

zazánkana zánka -e -e ž zanka na klekljani čipki, skozi katero je potegnjena posukana nit druge zanke, kar povezuje čipko med seboj **S:** zakváčkana zánka

Sklekljan trak, povezan z večjimi ali manjšimi zakvačkanimi (zazankanimi) zankami ali polnitvami (kitice, ribice), vijuga po vzorcu in se navadno konča (sklene) v točki, kjer se je tudi začel. Lučka, 95.

zazánkati -am dov. s povlečenjem niti skozi eno ali več zank na čipki in s pretaknitvijo drugega kleklja skozi zanko, ki s tem potegom nastane, čipko dokončati, navadno na mestu, kjer se je začela klekljati **Prim.:** zakváčkati, prikváčkati

A v petek je bilo treba narediti še nekaj, saj je prejšnji dan babi končala čipko, a ne? Zazankala jo je in pustila na blazini, zdaj pa jo bosta z Lučko odpeli. Lučka, 53

zažírati se -am se nedov., v zvezi s *klékelj* izgubiti nit na tuljavici kleklja v sredino navitja sukanca in s tem povzročiti, da se dolžina niti od mesta, kjer se kleklja, do tuljavice na kleklju ne more podaljšati **Prim.** zaríti se

Saj veš, ne smejo se /kleklji/ brez potrebe daljšati, ker /.../ mi jemlje dragoce- ne sekunde, niti se ne smejo zažirati. Lučka, 52.

zgúljen klékelj -ega -klja m oseb. klekelj, ki je zaradi dolge rabe na površini ali njenem delu obrabljen

Oh, saj smo otroci imeli vedno najslabše /kleklje/. Samo take, ki niso bili več dobri, oškrbljeni, zguljeni. Lučka, 38.

zíbka -e ž nar. **1.** zelo veliko leseno koritce, kamor se namesti klekljarska

blazina tako, da del gleda iz njega, in rabi za shranjevanje bučik, kvačke, škarij **S**: nar. zájbka **Prim.**: jêrbas, koritce, košára

Če pa je bilo koritce posebno veliko, so mu rekli zibka ali zajbka. Lučka, 86.

2. nav. mn. čipka, sklekljana v tehniki širokega risa, pri kateri se ponavlja stiliziranim zibkam podobna oblika

/.../ so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

zjéhtati -am dov. → zakváčkati

Ko naredimo čipko, konec spojimo z začetkom (zjéhtamo), zavežemo kleklje in jih odstrižemo. Podobe, 158.

zmežljáti -ám dov., nar. niti s klekljev nenačrtno, neurejeno preplesti, zaplesti **S**: preméšati kléklje **Prim.**: mežljáti, pomežljáti

Prijela sem za kleklje in jih začela na pamet premetavati sem in tja. Jej, kako sem ji vse zmežljala! Podobe, 26.

zrno kléja -a -- s prej vsak od več okroglih, majhnih delcev, drobcev kleja, ki se je razredčen z vodo segrel, stalil in s katerim so za zaščito premazali klekljarsko predlogo, papirc

Če je bil klej (lim) v obliki tablic (mizarski klej), ga je bilo treba najprej streti, zato je bil primernejši v zrnih. Lučka, 90.

zunánji postávek -ega -vka m postavek, pri katerem se okrog zabodene bučike posuče in predene dva para klekljev tako, da na zunanji strani čipke nastane drobna luknjica **Prim.** nótranji postávek

Nekaj osnovnih prvin in tehnik čipke: 1kitica, 2ribice /.../ 4 široki ris z zunanjimi in notranjimi postavki /.../ (Pripis k fotografiji.) Lučka, 96.

Ž

žábice žábic ž nav. mn. stavljena klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja majhni stilizirani figuri žabe podobna oblika

Dela se /torhon/ iz različnih polnitev, kitic, celega premeta, polpremeta (npr. žabice, pajki, štručke, mizice). Lučka, 95.

žaganje -a s drobni delci lesa, ki se odrezujejo pri ponavljajočem se potegovanju žage po kosu lesa, s katerimi se napolni klekljarska blazina **S**: žagovina

Naredimo jo tako, da blazino, sešito iz zelo trpežnega blaga (platno), napolnimo z žaganjem, da dobi obliko valja (kolut). Lučka, 86.

žagovina -e ž drobni delci lesa, ki se odrezujejo pri ponavljajočem se potegovanju žage po kosu lesa, s katerimi se napolni klekljarska blazina **S**: žaganje

Včasih je vsaka dobra klekljarica blazino znala narediti tudi sama, čeprav to ni tako lahko. Treba je delati z občutkom, valj močno utrditi z žagovino. Lučka, 86.

žúr -a m → ažúr

Ažur, tudi žur – zelo preprost klekljarski vzorec, ki se ga klekljarica nauči takoj za kitico. Podobe, 159.

O avtorici

Ljudmila Bokal je soavtorica in/ali urednica pri naslednjih slovarskih delih:

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Četrta knjiga. Preo–Š. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Državna založba Slovenije, 1985.

Besedišče slovenskega jezika, po kartoteki za slovar sodobnega knjižnega jezika zbrane besede, ki niso bile sprejete v Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 1987.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Peta knjiga. T–Ž. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Državna založba Slovenije, 1991.

Pojmovnik s področja obratovanja in vzdrževanja distribucijskega elektroenergetskega omrežja in postrojev. Ljubljana: Elektroinštitut Milan Vidmar [idr.], 1994.

Slovenski pravopis. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

Čebelarski terminološki slovar. [Lukovica]: Čebelarska zveza Slovenije; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008. (Vodja projekta.)

Slovenski smučarski slovar. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011. (Vodja projekta.)

S terminografskim pregledom je sodelovala pri Geografskem terminološkem slovarju (2005), Geološkem terminološkem slovarju (2006), Slovenskem tehniškem slovarju, A–B (2007) in pri Slovensko-italijanskem in italijansko-slovenskem slovarju elektronike, elektrotehnike in telekomunikacij (2010), s korekturami pa pri Gledališkem terminološkem slovarju (2007).

Iz recenzije

Delo Ljudmile Bokal je prvi avtorski slovar klekljarskih izrazov in tudi prvi slovar na celotnem rokodelskem področju. Skoraj za nobeno rokodelsko panogo v Sloveniji še nimamo temeljnih del, med katerimi so poleg raznih (tehnoloških) priročnikov in navodil tudi slovarji izrazov, ki zajemajo tako gradiva, delovne postopke kot tudi izdelke. Poleg temeljnih tehnoloških znanj in delovnih postopkov pomeni prav izrazje enega osnovnih temeljev vsakega rokodelskega prizadevanja ter ustvarjalnosti. Klekljarski slovar izhaja iz žirovskih del pisateljice Tončke Stanonik in poleg klekljarskih izrazov iz žirovskega govora popolnoma pravilno vključuje tudi izraze iz zgodovine klekljanja čipk in iz sosednjih območij, tj. Idrijskega, Selške in Poljanske doline. Ta štiri območja namreč sooblikujejo največje strnjeno ozemlje klekljarskega znanja tako v zgodovinskem razvoju kot tudi v sodobnosti. /.../

Čestitam založbi, da se je (ali se bo) odločila izdati to pomembno, predvsem pa večstransko kakovostno in uporabno delo.

Prof. dr. Janez Bogataj

Občina Žiri

Klekljarsko društvo
Cvetke Žiri

METALIKA
Zapirna tehnika **KACIN**
Locking and latching systems

KACIN JOŽICA s.p. METALIKA
Bedrih 27, 4226 ŽIRI

www.metalika-kacin.com

cvétke cvétk ž nav. mn. klekljana čipka z vzorcem, pri katerem se ponavlja cvetovom podobna oblika ali taka samostojna čipka, ki ima na notranji strani polnih cvetnih listov v sredini krogec, navadno z likom, znana zlasti na Žirovskem S: cvétkove

/.../ so čipke dobile zelo slikovita imena: rogljički, križčevke, pogačke, srčkovke, gobice, zibke, bunke, cvetke, potonike, krizanteme, tulpe. Lučka, 98.

ídríjska čípka -e -e ž ročno izdelana klekljana čipka z vzorcem, ki ga oblikuje trak, povezan z zakvačkanimi zankami, in vmesnimi prazninami, imenovana po starem rudarskem mestu Idrija, enem od evropskih klekljarskih središč od 18. stoletja dalje, v katerem so glede na tehnologijo in obliko razvijali klekljano čipko Prim. poljud. slovénška čípka

Čipka, ki se tradicionalno kleklja na Slovenskem, je tračna. V literaturi in za komercialne potrebe se je zanjo uveljavil izraz ídríjska čípka (po starem rudarskem mestu Idrija). Lučka, 94.

klékljarska mójstrica -e -e ž oseb. zelo izurjena, spretna ženska, ki kleklja, ki zna klekljati

Železniki s klekljarskim zaledjem (Selca, Sorica, Dražgoše) slovijo po klekljarskih mojstricah, ki si prizadevajo ohranjati čipke z bogato figuraliko in cvetličnimi vzorci, kot so se razvijali zlasti v 1. polovici 20. stoletja. Lučka, 123.

ZALOŽBA
Z R C

ISBN 978-961-254-650-2

Cena 15 €